

Nieuwe bewegingen en gemeenschappen
in de R.-K. Kerk van Nederland

Hoe kunnen zij bijdragen aan de vitalisering
van het kerkelijk leven?

Rapport nr. 538

september 2005

drs. Sander Harperink

KASKI
onderzoek en advies over religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen
tel. (024) 365 35 31
fax: (024) 365 34 85
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding en vraagstelling.....	5
1.1	Inleiding	5
1.2	Doelstelling.....	5
1.3	Vraagstelling.....	5
1.4	Methode van onderzoek	6
1.5	Nieuwe bewegingen in Nederland.....	7
1.6	Het ontstaan van nieuwe bewegingen.....	9
1.7	De plaats van de nieuwe bewegingen in de kerk	10
1.8	Typologie	12
1.8.1	Verschillen met orden en congregaties.....	16
1.8.2	Typologie van Hochschild.....	16
1.8.3	Typologie van religieuze bewegingen.....	18
2	Kenmerken van nieuwe bewegingen en hun leden	21
2.1	Kenmerken van nieuwe bewegingen.....	21
2.2	Kenmerken van leden	25
3	De bijdrage aan de vitalisering van het kerkelijk leven	29
3.1	Vitalisering	29
3.2	Huidige deelname.....	29
3.3	Kansen en bedreigingen voor grotere deelname en vitalisering	30
3.3.1	Kansen	31
3.3.2	Bedreigingen	32
4	Samenvatting en conclusies	35
4.1	Hoe zijn nieuwe bewegingen ontstaan?	35
4.2	Wat zijn kenmerken van de nieuwe bewegingen?	35
4.3	Wat zijn kenmerken van de leden?	37
4.4	Welke bijdrage zouden nieuwe bewegingen kunnen leveren aan een vitalisering van het kerkelijke leven in Nederland?	38
	Bronnen en literatuur	43
	Bijlage 1: Overzicht nieuwe ‘kerkelijke’ bewegingen in Nederland.....	45
	Bijlage 2: Overzicht nieuwe ‘religieuze’ bewegingen in Nederland.....	51
	Bijlage 3: Criteria van kerkelijkheid.....	59

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Inleiding

De bisschoppelijk referent voor de nieuwe bewegingen, Mgr. Van Burgsteden, heeft het KASKI verzocht een onderzoek uit te voeren naar nieuwe bewegingen binnen de R.-K. Kerk in Nederland. Het doel van het onderzoek is zicht te krijgen op de wijze waarop de nieuwe bewegingen een bijdrage kunnen leveren aan de vitalisering van het kerkelijk leven in de Nederlandse R.-K. Kerkprovincie.

1.2 Doelstelling

Het onderzoek heeft de volgende doelstellingen:

1. Inzicht krijgen in de mate waarin nieuwe bewegingen in Nederland voorkomen en hoe zij zijn ontstaan. Het gaat hierbij om drie onderscheiden groepen:
  - a. groepen die geregistreerd staan bij de Raad voor de Leken in Rome;
  - b. groepen die in ontwikkeling zijn, maar die (nog) geen erkenning hebben;
  - c. groepen die als lekenbeweging gelieerd zijn aan ordes en congregaties.
2. Inzicht krijgen in de kenmerken van de nieuwe bewegingen in Nederland en in kenmerken van de leden.
3. Zicht krijgen op de manier waarop nieuwe bewegingen kunnen bijdragen aan een vitalisering van het kerkelijke leven in Nederland.

1.3 Vraagstelling

Het onderzoek bestaat uit de volgende vragen:

1 *Hoe zijn de nieuwe bewegingen ontstaan?*

- Welke nieuwe bewegingen zijn er te onderscheiden binnen de R.-K. Kerk en wat is hun officiële naam?
- Wat is de ontstaansgeschiedenis: stichter, waar en wanneer ontstaan?
- Wat is de internationale verspreiding?
- Wat is de verspreiding in Nederland? Hieronder vallen de volgende subvragen: op welke wijze is de beweging geïntroduceerd in Nederland, hoe is de

beweging georganiseerd, wat is het aantal leden, waar is men gevestigd, en wie zijn de leiders in Nederland?

- In hoeverre zijn de nieuwe bewegingen te plaatsen binnen de ordes en congregaties of komen zij voort uit de ordes en congregaties?

De inventarisatie van de nieuwe bewegingen heeft plaats gevonden aan de hand van deskresearch. Op basis van de informatie uit de deskresearch is besloten welke bewegingen nader zouden worden onderzocht met behulp van een gesprek met sleutelfiguren.

2 *Wat zijn kenmerken van de nieuwe bewegingen in Nederland?*

Informatie over de kenmerken van de bewegingen is vergaard door middel van gesprekken met sleutelfiguren uit de bewegingen. Ook de conferentie Nederlandse religieuzen (KNR) is benaderd om informatie te leveren over bewegingen die binnen de ordes en congregaties bestaan of hieruit voortkomen.

3 *Wat zijn kenmerken van de leden?*

- Kenmerken: leeftijd, religieuze achtergrond, opleiding, wel / niet gewijd, gezinssamenstelling, kerkelijke participatie.
- Welke betekenis heeft deelname voor de leden?
- Welke motivaties leiden tot deelname?

4 *Welke bijdrage zouden nieuwe bewegingen kunnen leveren aan een vitalisering van het kerkelijke leven in Nederland?*

1.4 **Methode van onderzoek**

Door middel van deskresearch en gesprekken met sleutelfiguren van zowel nieuwe kerkelijke als nieuwe religieuze bewegingen zijn de vragen die ten grondslag liggen aan het onderzoek beantwoord. Met de onderstaande sleutelfiguren hebben gesprekken plaatsgevonden. Voor deze personen is gekozen omdat zij bijna allemaal die bewegingen vertegenwoordigen die het grootste zijn in Nederland.

Sleutelfiguren van kerkelijke bewegingen:

- de heer Ton Jongstra, Focolare Beweging Nederland
- de heer ing. Harm Ruiters, Katholiek Charismatische Beweging
- pastoor Robert van Aken, Emmanuel gemeenschap

Sleutelfiguren van religieuze bewegingen:

- pater Ben Wolbers, Karmelbeweging
- pater Ad Blommerde s.m., Maristengroep
- broeder Antal en pater Johan, congregatie van St. Jan in Nederland

Tevens hebben de volgende gesprekken plaatsgevonden;

- de heer drs. Pierre Humblet, KNR
- de heer dr. Lodewijk Winkeler, KDC, auteur van 'Stromingen in katholiek Nederland'.
- de heer dr. Henk Witte, senior beleidsmedewerker dogmatische en pastorale zaken bij het secretariaat van het R.-K. Kerkgenootschap en universitair docent dogmatische theologie aan de Theologische Faculteit Tilburg.

1.5 Nieuwe bewegingen in Nederland

Daar waar in dit onderzoeksrapport gesproken wordt over nieuwe bewegingen in de Rooms-Katholieke Kerk, worden deze kortweg aangeduid met de term 'nieuwe bewegingen'. Daarbij is een onderscheid te maken tussen:

- groepen die geregistreerd staan bij de Raad voor de Leken in Rome en daarmee kerkelijk goedgekeurd zijn;
- groepen die niet geregistreerd staan bij de Raad voor de Leken in Rome en daarmee (nog) niet kerkelijk (goed)gekeurd zijn;
- groepen die als lekenbeweging gelieerd zijn aan orden en congregaties, respectievelijk 'nieuwe kerkelijke bewegingen' en 'nieuwe religieuze bewegingen'.

De term nieuwe bewegingen impliceert dus alle drie de groepen. Daar waar de term bewegingen wordt gehanteerd worden ook gemeenschappen bedoeld. Wat wordt onder de term 'beweging' verstaan? Paus Johannes Paulus II¹ zegt daarover: "De term wordt vaak in verband gebracht met werkelijkheden die verschillend zijn van elkaar. Enerzijds kan deze term zeker niet de rijkdom omvatten of vastleggen van de vormen die door de levendmakende creativiteit van de Geest van Christus tot leven worden gewekt. Maar van de andere kant geeft hij toch een concrete kerkelijke werkelijkheid aan waaraan voornamelijk leken deelnemen, een weg van geloof en christelijke getuigenis die zijn eigen pedagogische methode baseert op een welomschreven charisma dat gegeven werd aan de persoon van de stichter onder bepaalde omstandigheden en op een bepaalde manier".

---

¹ Boodschap van de heilige Vader aan de deelnemers van het wereldcongres onder auspiciën van de Pauselijke Raad voor de Leken, Vaticaan, 27 mei 1998. Op de internet-site <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0059.htm>

Durand² zegt over de nieuwe bewegingen het volgende: “de bewegingen willen uit roeping lekenbewegingen zijn en zich beschikbaar stellen om hun diensten, individueel of als gemeenschap, aan te kunnen bieden aan humanitaire taken of aan het apostolaat.” (pag. 89).

Melloni³ geeft aan dat men het niet eens is over wat de bewegingen voorstellen: “Aan de ene kant vindt men ze een teken van religieuze opleving, de revanche op de secularisatie, de terugkeer van een katholicisme van orde en zekerheid, de aankondiging van een christendom met een charisma dat synergisch of dialectisch staat tegenover het instituut, *de* vrucht van het Tweede Vaticaans concilie, het effect van een geestesgave (of zelfs van een openbaring) die de moeizame inspanning voor vernieuwing waar de bisschoppen tijdens het concilie voor hebben gestemd, doet verbleken. Of, andersom, men vindt het een gevaarlijke infectie, het overhoop halen van de territoriale indeling van het katholicisme, (...) een oppervlakkige steekvlam van christelijke jeugdigheid zonder wortels, troepen die door het centrum in Rome gebruikt zullen worden tegen de hervorming van de kerk”. (pag. 5).

De nieuwe bewegingen kunnen moeilijk gedefinieerd worden. De bewegingen zijn vaak verschillende, nieuwe religieus geïnspireerde organisaties en gemeenschappen. Het nieuwe vormen van kerkelijke groeperingen. Het zijn geen ordes of congregaties, zoals de kerk die al vele eeuwen kent. Veelal worden ze aangeduid met de verzamelnaam 'nieuwe bewegingen'. De meeste van deze bewegingen kenmerken zich door een specifieke vorm van spiritualiteit of doordat ze zich richten op een bepaald thema. De nieuwe bewegingen kennen als leden of sympathisanten vooral leken en soms zelfs hele gezinnen, maar ook priesters of religieuzen.

In onderstaand schema is een kort overzicht weergegeven van de nieuwe bewegingen waarvan sleutelfiguren zijn geïnterviewd. Overige gegevens van deze nieuwe bewegingen en andere nieuwe bewegingen staan vermeld in de bijlagen 1 en 2.

---

² Jean Paul Durand o.p. *Bewegingen en gemeenschappen van katholieke gelovigen uit de twin tigste eeuw*. Concilium 2003/3.

³ Alberto Melloni, *Bewegingen, De significante verborum*. Concilium 2003/3

tabel 1.1 Kort overzicht van bewegingen waarvan sleutelfiguren zijn geïnterviewd.

<i>Beweging / Gemeenschap</i>	<i>In Nederland sinds</i>	<i>Aantal participanten</i>	<i>Hoofdzetel</i>
Focolarebeweging (Werk van Maria)	1961	1200 betrokkenen waarvan 550 intensief. Contactbereik bedraagt 15.000 personen. 90% van de betrokkenen is R.-K.	Baak
KCV	1972	800 jongeren en 1.500 oude- ren, er zijn 100 gebedsgroepen.	Helmond
Emmanuelgemeenschap	1984	200 leden	Nijmegen
Congregatie van St. Jan	1987	30 leden 2500 vrienden	Enschede
Karmelbeweging	1994	50 leden	Nijmegen
Karmelgeassocieerden	1992	20 leden	Boxmeer
Maristengroep	1993	20 leden	Weurt

1.6 Het ontstaan van nieuwe bewegingen

Eigenlijk zijn er altijd al nieuwe bewegingen geweest binnen de R.-K. Kerk. Ze ontstonden vanuit de vragen van hun tijd. Wij kennen ze als de religieuze orden, die inmiddels al eeuwen een plaats hebben in de kerk. Benedictijnen, dominicanen, jezuïeten, franciscanen en vele anderen zijn hier voorbeelden van. Ook in deze tijd zijn er opkomende organisaties die op een of ander terrein naar vernieuwing streven. De nieuwe bewegingen waarover hier gesproken wordt, zijn de bewegingen die in de afgelopen honderd jaar zijn ontstaan en gegroeid.

“Dat er lekenbewegingen zouden komen hing de afgelopen eeuw in de lucht” zo stellen Horsthuis, e.a.⁴ Zij vervolgen: “In de eerste decennia van de 20ste eeuw ontstonden er al een aantal en reeds in de jaren dertig riep Pius XI de leken gelovigen op tot Katholieke Actie. Vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog kwamen er steeds meer bij. Los van elkaar en zonder veel bekendheid.”

Het Tweede Vaticaanse Concilie heeft een belangrijke plaats in de ontwikkeling van de nieuwe bewegingen, aldus Winkeler⁵: “Het decreet *Apostolicam actuositatem* over het lekenpastoraat rekende af met het traditionele standpunt dat leken alleen in de kerk konden functioneren als verlengstuk van de kerkelijke hiërarchie, en gaf hen een zelfstandige plaats in het kerkelijk leven. Daarmee had het concilie stimulansen gegeven die door de nieuwe bewegingen konden worden opgepakt, en die hun ook de ruimte gaven om zelfstandig binnen de kerk actief

⁴ Horsthuis, Van Zeeland en Slijkerman, *Gegroeid in de 20ste eeuw, De nieuwe kerkelijke bewegingen*, 2000, (pag. 1).

⁵ Winkeler, Lodewijk (2004): *Stromingen in katholiek Nederland*, Uitgeverij Kok, Kampen, pag. 20.

te zijn.” Er werd een pauselijke Raad voor Leken opgericht en er ontstonden nog meer kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen.

Ontstaan van nieuwe bewegingen.

Een korte weergave van het ontstaan van nieuwe bewegingen in de 20ste eeuw van Horsthuis, e.a.⁶ volgt hieronder. “Een omvangrijker overzicht staat in de bijlagen 1 en 2. Twee evangeliserende Mariale bewegingen ontstonden reeds in 1917 en 1921. De Ridderschap van de Onbevleete, begonnen bij Kolbe, en vanuit Ierland het Legioen van Maria. In 1936 de gemeenschappen van de Foyer de Charité in Frankrijk begonnen en de Focolare-beweging die in 1943 in Italië ontstond. Terzelfdertijd begonnen op Mallorca de Cursillo’s en in de jaren vijftig, door de priester Don Giussano in Milaan, de beweging *Communione e Liberazione*. Jean Vanier begon in de jaren zestig in Noord Frankrijk met de Arkgemeenschappen en stichtte in 1971 samen met Marie-Helen Mathieu de beweging ‘Geloof en Licht’. In 1964 startte in de krottenwijken van Madrid de Neocatechumenale Weg en in 1972 in Parijs de gemeenschap Emmanuel. Vanaf 1967 verspreidde de charismatische vernieuwing zich wereldwijd in de R.-K. Kerk. Een stroming die eerder al in andere kerken bestond en die een veelvoud aan nieuwe gemeenschappen en nieuwe evangelisatie zou gaan voortbrengen. Het zwaartepunt van de Katholiek Charismatische Vernieuwing lag in de beginjaren in de Verenigde Staten, waar in 1968 ook de Marriage Encounterbeweging ontstond. Al deze bewegingen zijn ook in Nederland aanwezig. Eén van de bewegingen die alleen in Nederland voorkomen begon eind jaren zeventig: de Werkgroep Katholieke Jongeren (WKJ).”

1.7 De plaats van de nieuwe bewegingen in de kerk

Het eigene van de nieuwe kerkelijke bewegingen in de afgelopen eeuw is dat ze voor het overgrote deel uit leken bestaan en veelal ook door leken, vrouwen en mannen, geleid worden. De bisschoppen, als hoofd van de kerk in een bepaald gebied, hebben de taak om dit soort bewegingen te toetsen en te helpen hun plaats te vinden.

Kerk in Beweging⁷ zegt het volgende over de plaats van de bewegingen in de kerk. “Tijdens de bisschoppensynode over de roeping en zending van de leken, in 1987 te Rome, is er voor het eerst op het niveau van de wereldkerk uitvoerig over de nieuwe bewegingen gesproken. Ze werden door de synodevaders erkend als belangrijk deel van de kerk. Daarbij moest duidelijk gemaakt worden op

---

⁶ Horsthuis, Van Zeeland en Slijkerman, *Gegroeid in de 20ste eeuw, De nieuwe kerkelijke bewegingen*, 2000, (pag. 1).

⁷ Kerk in Beweging, *Bewegingen in de kerk*, Utrecht, 2000, op de internetsite <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0017.htm>

welke bewegingen die erkenning betrekking had. In de postsynodale Apostolische Exhortatie 'Christifideles Laïci' (1988) werd voor het eerst in een kerkelijk document uitvoerig over de bewegingen geschreven. Paus Johannes Paulus II schrijft daarin: "Allereerst dient *de vrijheid van vereniging van de leken* gelovigen in de kerk erkend te worden. Deze vrijheid is een echt en eigenlijk recht dat niet voortkomt uit een soort 'verlof' van het gezag, maar voortvloeit uit het doopsel dat het sacrament is waardoor de gelovigen geroepen worden om actief deel te nemen aan de gemeenschap en de zending van de kerk." (nr.29). Vaticanum II had reeds vastgelegd: "Aan elke gelovige die (...) charismatische gaven (...) ontvangt wordt daarmee het recht en de opdracht verleend deze in de Kerk en in de wereld te gebruiken..." (AA 3). Om nu concrete bewegingen te kunnen onderscheiden en erkennen geeft de paus in Christifideles Laïci vijf "criteria van kerkelijkheid".

1. Het primaat dat gegeven wordt aan de roeping tot heiligheid van elke christen.
2. De verantwoordelijkheid voor de belijdenis van het katholieke geloof.
3. Het getuigenis van een hechte en overtuigende gemeenschap.
4. De overeenstemming met en de deelname aan het apostolisch doel van de kerk.
5. De inzet voor een aanwezigheid in de menselijke maatschappij."

De criteria staan nader toegelicht, weergegeven in bijlage 3.

Met Pinksteren 1998 nodigde Paus Johannes Paulus II alle bewegingen en gemeenschappen gezamenlijk uit om naar Rome te komen. De bewegingen ervoeren deze samenkomst als een feest van eenheid. Er waren 250.000 deelnemers uit ruim vijftig nieuwe bewegingen en gemeenschappen. De paus hield een toespraak. 'Vandaag begint er voor u een nieuwe fase', zei hij. 'die van kerkelijke rijpheid'. 'De Kerk verwacht van u "rijpe" vruchten van gemeenschap en inzet'. De paus stimuleerde de bewegingen meer met elkaar op te trekken, zich aan de Kerk te presenteren en uit te gaan over de hele wereld om het evangelie te verkondigen. Paus Johannes Paulus II gaf de nieuwe bewegingen hiermee een plaats in de kerk. In maand juni van dit jaar werd bekend dat de nieuwe paus Benedictus XVI van plan is om volgend jaar Pinksteren de leden van de nieuwe bewegingen uit te nodigen voor een gezamenlijke viering in Rome. Aldus 'KatholiekNederland.nl'⁸: "Dat hebben functionarissen van de Pauselijke Raad voor de Leken gezegd tegenover het Duitse persbureau 'Kathpress'. De ontmoeting volgend jaar zal lijken op de Pinksterbijeenkomst in 1998."

---

⁸ www.katholiekNederland.nl d.d. 20 juni 2005.

Officiële erkenning

Kerk in beweging zegt⁹: “Niet elke beweging die ontstaat heeft direct officiële erkenning nodig. Maar de paus schreef wel: “Het is zeer te wensen dat bepaalde nieuwe verenigingen en bewegingen om hun vaak nationale of ook internationale verspreiding een *officiële erkenning* ontvangen, een uitdrukkelijke goedkeuring door de bevoegde kerkelijke autoriteit. (...) De Pauselijke Raad voor de Leken heeft opdracht gekregen een lijst op te stellen van de verenigingen die de officiële goedkeuring van de Heilige stoel ontvangen, en om (...) de voorwaarden te bepalen op grond waarvan een oecumenische vereniging goedgekeurd kan worden ...” (‘Christifideles Laïci’, nr. 31). Voor bewegingen die geen nationale of internationale verspreiding hebben is die lijst dus niet direct bedoeld. Over hen zouden eventueel plaatselijke bisschoppen of bisschoppenconferenties zich kunnen uitspreken.” De Pauselijke Raad voor de Leken heeft inmiddels in 2004 een lijst¹⁰ gepubliceerd van de verenigingen die de officiële goedkeuring hebben ontvangen van de Heilige stoel. Naar deze uitgave wordt in de volgende paragraaf, op de volgende pagina verwezen.

Hieruit kan worden opgemaakt dat voor het leveren van een bijdrage aan de vitalisering van het kerkelijk leven niet direct officiële erkenning door de Raad voor de Leken vereist is. Voor het leveren van een bijdrage aan het kerkelijk leven op kerkprovinciaal niveau volstaat voor de bewegingen erkenning door de plaatselijke bisschoppen.

1.8 Typologie

De volgende drie typen nieuwe bewegingen worden onderscheiden:

1. Kerkelijke bewegingen die goedgekeurd zijn zoals: de Focolarebeweging, de Katholiek Charismatische Vernieuwing en de Emmanuelgemeenschap.
2. Kerkelijke bewegingen die niet (goed) gekeurd zijn: zoals de Hooge Berkt en de Hoge Steen.
3. Nieuwe religieuze bewegingen: de erfgoed bewegingen van orden en congregaties zoals: de Karmelbeweging en de Franciscaanse beweging. Dit type kent haar eigen typologie en is daartoe in vier groepen onderverdeeld (zie paragraaf 1.8.3. op pagina 12).

---

⁹ Kerk in Beweging, *Bewegingen in de kerk*, Utrecht, 2000, op de internetsite <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0017.htm>

¹⁰ Pontificio Consiglio Per I Laici (2004): *Associazioni Internazionali Di Fedeli, Repertorio*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano.

Uit een overzicht van de pauselijke Raad voor de Leken¹¹ blijkt dat er wereldwijd 123 goedgekeurde nieuwe kerkelijke bewegingen zijn. De bewegingen die in Nederland worden onderscheiden naar de drie typen zoals hierboven vermeld, staan in de onderstaande tabel, tabel 1.2. Het overzicht van nieuwe bewegingen in de tabel is wellicht niet uitputtend.

---

¹¹ Pontificio Consiglio Per I Laici (2004): *Associazioni Internazionali Di Fedeli, Repertorio*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano.

tabel 1.2. De bewegingen in Nederland onderscheiden naar drie typen

	<i>Type 1 Kerkelijk goedgekeurd</i>	<i>Type 2 Kerkelijk niet (goed)gekeurd</i>	<i>Type 3 Erfgoed bewegingen</i>
1	De Ark-gemeenschap	Vrouw van Alle Volkeren	Chevalier-verbonden
2	Katholieke Charismatische Vernieuwing	Het Hoge Steen	Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland
3	Comunione e Liberazione	De Hooge Berkt	Familia Augustiniana
4	Cursillo	Contact Rooms-Katholieken	Foyer Begijnhof Amsterdam
5	Werk van Maria (Focolarebeweging)	Engelenwerk	Congregatie van het Heilig Sacrament
6	Foyer de Charité	Gemeenschap van de gekruisigde en verrezen Liefde	Franciscaanse Leken Orde Nederland
7	Geloof en Licht	ZIN in Werk	Ned. Provincie der Karmelieten (OCarm)
8	Emmanuelgemeenschap Nederland	Jongerenkerk Venlo	Werkgroep Associatie zrs. Dominicanessen van de H. Familie te Neerbosch
9	Gemeenschappen van de Heilige Familie	Legionairs van Christus	Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid
10	Legioen van Maria	Mariënborgvereniging	Mill Hill Associates
11	Marriage Encounter	Zonnewende	Missionaire Beweging van Afrika
12	De Neo-catechumenale Weg	Nieuwe Aarde Gemeenschap	D'Alzongemeenschap (Lekengemeenschap zrs.Oblaten van de Assumptie)
13	Ridderschap van de Onbevleete	RK Nederlands Centrum Pro Fide et Ecclesia	Karmelbeweging (OCarm)
14	Sant'Egidio – Sint Egidiusgemeenschap	Stadsmoenniken Amsterdam	Oblaten van Sint Benedictus
15	Werkgroep Katholieke Jongeren	Het Werk	Participanten van de Abdij van Berne
16	Gemeenschap van Sint Jan	Willibrordushuis	Priorij Emmaus
17			Zusters Augustinessen van St. Monica
18			Broeders van Maastricht
19			Lekenorde van de Teresiaanse Karmel (OCDS)
20			Fraters van Utrecht [geassocieerde leden]
21			Maristengroep
22			Medestanders Congregatie van de H. Geest

	<i>Type 1 Kerkelijk goedgekeurd</i>	<i>Type 2 Kerkelijk niet (goed)gekeurd</i>	<i>Type 3 Erfgoed bewegingen</i>
23			Oblaten van de H. Franciscus van Sales
24			Centrum Missionaire Participatie Afrika
25			Communitieit Casella
26			Priorij De Schans
27			Giordano Bruno Huis [Dominicaanse communitieit]
28			Dominicaanse gemeenschap Kohèlet
29			Beweging van Barmhartigheid
30			Stichting Don Bosco Groep Nederland
31			Ignatiushuis
32			Franciscaanse Beweging
33			Missie & Jongeren
34			Vereniging Scala
35			Vereniging van Broeder Frans
36			Communitieit Broederenstraat Deventer
37			Het huis van Antonia
38			Huize Karibu – Missionaire Beweging Afrika
39			Ignatiushuis
40			Tochtgenoten van Sint Frans
41			Jeannette Noël Huis -Catholic Worker Beweging
42			Woongemeenschap de Wonne

1.8.1 *Verschillen met orden en congregaties*

Ten einde specifieke kenmerken van nieuwe bewegingen op het spoor te komen kan men de bewegingen vergelijken met de religieuze ordes en congregaties. Twee verschillen vallen op, zo stelt Witte¹²: “In de eerste plaats zijn de *leden* van religieuze ordes en congregaties in beginsel lid van de geestelijkheid. Zij verbinden zich met elkaar in een leven volgens de drie geloften van armoede, gehoorzaamheid en ongehuwd blijven. De bewegingen kennen in beginsel als lid zowel leken als leden van de geestelijkheid. Men treft in hun midden gehuwde of ongehuwde leken, religieuzen en priesters aan. Het is mogelijk tegelijkertijd lid te zijn van een orde of congregatie of priester van een bisdom, en lid te zijn van een beweging. Ook kinderen van gehuwde leden zullen meedoen. De bewegingen kennen bovendien verschillende varianten van binding. De ordes en congregaties bewegen zich thans op het punt van de groepssamenstelling meer en meer in de richting van de bewegingen. Er doet zich immers een opleving voor in de associatie met een religieuze gemeenschap of het lidmaatschap van een derde orde. Op deze wijze zoeken de ordes en congregaties hun spiritualiteit en hun apostolaat door te geven aan volgende generaties.

In de tweede plaats hebben de meeste ordes en congregaties, zeker de actieve, een bepaald ‘werk’. ‘Werk’ is in dit verband ruim te nemen. Vanuit geloof en kerk richt(t)en de religieuzen zich op bepaalde taakdomeinen (onderwijs, gezondheidszorg, missie), bepaalde doelgroepen of de verspreiding van een bepaalde vroomheid (H. Hart, H. Familie, Maria, e.d.). Dit ‘werk’ correspondeerde met de waarneming van een bepaalde maatschappelijke of geestelijke *nood* in de tijd van hun ontstaan. Door de tijd heen hebben zij geprobeerd hun ‘werk’ te actualiseren naargelang de ontwikkelingen in samenleving en kerk. Parochies en religieuze instellingen vulden elkaar aan. Zij waren meestal geen concurrenten van elkaar. Soms vonden religieuzen hun ‘werk’ in parochies, bijvoorbeeld de ‘missies’, korte retraites voor de hele parochie, van de paters redemptoristen of de kapucijnen. In dit perspectief is het niet zo duidelijk dat de nieuwe bewegingen zich op een bepaald ‘werk’ richten.” (Witte, pagina 3-4).

1.8.2 *Typologie van Hochschild*

De Duitse godsdienstsocioloog Michael Hochschild¹³ heeft een typologie van de bewegingen gemaakt. De indeling van Hochschild die hierna volgt is gebaseerd op een artikel (Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen, 2003,

---

¹² Witte, Dr. H.P.J., *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, 2003.

¹³ Hochschild, M., *Beobachtungen der Kirche 1, Eine kleine Aufmerksamkeitsökonomie* (Forum Religion & Sozialkultur, Abt. A, Bd. 6), Münster-Hamburg-London: LIT, 2002, 109-123.

pagina 4-5) van Witte. Als basis van de typologie van Hochschild dienden presentaties die nieuwe bewegingen in Duitsland van zichzelf hebben gegeven voor het *Zentralkomitee* van de Duitse katholieken.

I. Hochschild maakt allereerst een onderscheid tussen:

1. bewegingen die *vooral op de kerk gericht* zijn;
2. bewegingen die weliswaar beslist kerkelijk willen zijn, maar daarbovenuit op verschillende manieren en uit verschillende motieven *in de samenleving werkzaam* willen zijn.

Als een voorbeeld van een kerkelijk gerichte nieuwe beweging noemt hij de Neocatechumenale Weg, die nadrukkelijk streeft naar een doorleefde vernieuwing van de doopbeloften. Voorbeelden van maatschappelijk gerichte nieuwe kerkelijke bewegingen zijn Opus Dei¹⁴, de Arkgemeenschap, de Franciscaanse Beweging, Focolare en de Beweging van Barmhartigheid. Zij willen elk op eigen wijze en met eigen accenten de samenleving doordringen met christelijke waarden en gedachten en daarvoor opkomen.

II. Binnen deze tweedeling maakt Hochschild een volgende indeling rond de vraag of een beweging, ongeacht kerkelijke of maatschappelijke gerichtheid, zich:

1. *vooral op het verleden oriënteert, vooral op de toekomst* of;
2. *dat zij niet bezig is met verleden of toekomst.*

Dit aandachtspunt geeft als het ware antwoord op de vraag waarvan de bewegingen dromen, welk ideaal zij nastreven.

- Dromen zij van een eenheid en vrede tussen de volken en de godsdiensten zoals wij nog nooit gekend hebben, zoals de Gemeenschap van San Egidio en de Focolare-Beweging doen?
- Richten zij zich op een verantwoorde en toekomst verzekerende omgang met natuur en milieu, zoals in de Franciscaanse Beweging gebeurt?
- Dromen zij van herstel van de negentiende-eeuwse verhoudingen tussen kerk en staat?
- Dromen zij van het beproefde christelijk huwelijk en gezin, zoals vanzelfsprekend tot 1960?

III. Een derde nadere indeling maakt Hochschild op grond van de vraag hoe een beweging omgaat met de wereld en met anderen, de 'buitenwereld', ongeacht of die 'buitenwereld' een primair kerkelijk of primair maatschappelijk karakter heeft.

---

¹⁴ Het Opus Dei is een personele prelatur en wordt derhalve niet beschouwd als een nieuwe beweging en daarom niet betrokken in dit onderzoek. Het Opus Dei dat in 1947 kerkrechtelijke erkenning heeft gekregen als seculier instituut, is sinds 1982 een personele prelatur. In deze rechtsvorm, door het Tweede Vaticaans Concilie gecreëerd voor specifieke pastorale taken, strekt het kerkelijk gezag van de prelaat zich uit over bepaalde personen en niet over een bepaald gebied (zoals een bisdom).

Hij onderscheidt twee benaderingswijzen, twee stijlen van handelen:

1. één die 'buiten' *als uitdaging* beschouwt;
2. en één die 'buiten' *als bedreiging* beschouwt.

De eerste leidt tot een proactieve stijl van handelen, het tweede tot een reactieve. Overigens kan de stijl van handelen van een beweging naar buiten verschillen van die naar binnen. Openheid naar buiten hoeft niet samen te gaan met vergelijkbare openheid ten opzichte van eigen leden.

Deze typologie geeft te denken over de mogelijkheden en de grenzen van de ontmoeting tussen parochies en nieuwe bewegingen aldus Witte¹⁵: “In de eerste plaats willen niet alle bewegingen iets met of in parochies, al staan zij meestal niet afwijzend tegen een bijdrage die een kerngroep vanuit de spiritualiteit van een beweging kan geven aan het leven en de opdracht van een parochie. Verder, indien bewegingen zich wel op parochies richten, hangt veel af van het inhoudelijke ideaal van de beweging en van de manier waarop zij een parochie benadert. Krijgt een parochie, al dan niet uitgesproken, de indruk dat zij alles fout doet, alles anders moet en de beweging het beter weet, dan zal er niet veel tot stand komen, behalve ongenoegen en conflicten. In dat geval is een beweging nog niet uitgegroeid boven wat kardinaal Ratzinger¹⁶ haar ‘kinderziekten’ heeft genoemd: de tendens tot uitsluiten, het leggen van eenzijdige accenten en de onbekwaamheid te integreren in de lokale kerk.” (Witte, pagina 4-5).

1.8.3 *Typologie van religieuze bewegingen*

De Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) onderscheiden in hun inventarisatie vier categorieën van verbondenen, bewegingen en gemeenschappen:

1. Geassocieerden en groepen van leken die min of meer rechtstreeks met religieuze instituten verbonden zijn. Tot deze categorie rekenen zij onder meer kringen zoals de Familia Augustiniana, de Leken-Maristen, de Chevalier-verbondenen en de Franciscaanse Leken Orde Nederland. Verder denken zij daarbij aan de geassocieerden van bijvoorbeeld de Broeders van Maastricht, de Congregatie van het Heilig Sacrament en de Karmelieten, maar ook aan lekenmissionarissen van o.a. SMA en Mill Hill. In totaal zijn bij de KNR binnen deze categorie ruim twintig kringen en bewegingen van verbondenen bekend.

---

¹⁵ Witte, Dr. H.P.J., *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, 2003.

¹⁶ Ratzinger, Josef: *Kerkelijke bewegingen en hun theologische vindplaats*, *Communio*, 1998 nr. 6.

2. Gemeenschappen van religieuze instituten waar (geassocieerde) leken meeleven. We kennen binnen deze categorie ongeveer tien gemeenschappen; onder meer Priorij Emmaus en de Eleousacommuniteit van de Fraters van Tilburg.
3. Min of meer zelfstandige groepen of bewegingen en ‘andere vormen van erfgoed doorgeven’. Op dit vlak telt de inventarisatie van de KNR plusminus tien bewegingen, waaronder de Stichting Don Bosco Groep Nederland, de Catholic Worker Beweging, de Franciscaanse Beweging, Vereniging Scala en de Missionaire Beweging van Afrika.
4. Min of meer zelfstandige religieuze leefgemeenschappen van (vooral) leken die een band hebben met religieuzen. Onze telling komt ook hier momenteel tot minstens tien, waartoe we dan o.a. rekenen de Wonne, Gemeenschap Broederenstraat Deventer, Gemeenschap de Hooge Berkt en Het huis van Antonia.

De groepen en bewegingen die de KNR binnen de bovenstaande categorieën hebben ingedeeld, sluiten zeker niet alles in van wat er zich op dit vlak manifesteert. De KNR heeft zich beperkt tot die nieuwe vormen van religieus leven, die volgens de KNR een aanwijsbare band hebben met religieuze instituten of religieuzen in Nederland (soms ook daarbuiten wanneer een groepering grensoverschrijdend is).

In bijlage 2 staat een overzicht van de door de KNR geïnventariseerde nieuwe religieuze bewegingen.

2 Kenmerken van nieuwe bewegingen en hun leden

Om inzicht in de kenmerken van nieuwe bewegingen en hun leden te verkrijgen zijn tijdens de gesprekken met de sleutelfiguren gerichte vragen gesteld betreffende vooraf vastgestelde onderwerpen. In dit hoofdstuk worden de onderwerpen puntsgewijs beschreven.

2.1 Kenmerken van nieuwe bewegingen

Kenmerken aangaande specifieke spiritualiteit en charisma

1. *Spiritualiteit en charisma*

Spiritualiteit en charisma zijn twee verschillende termen die beide betrekking hebben op de uitgangspunten van de bewegingen. De spiritualiteit kan omschreven worden als datgene waar de beweging voor staat, wat haar uitgangspunten zijn. Het charisma heeft betrekking op de wijze waarop de spiritualiteit gestalte wordt gegeven. Het charisma heeft een dubbele betekenis. Enerzijds kan het charisma benoemd worden als de (irrationele) aantrekkingskracht (uitstraling) die uitgaat van de spiritualiteit naar de persoonlijkheid van het individu en anderzijds wordt onder charisma verstaan: een bijzondere gave van de Heilige Geest, die niet kan worden verkregen door de bemiddeling van de kerk.

tabel 2.1 Bewegingen en hun spiritualiteit

<i>Beweging / Gemeenschap</i>	<i>Charisma's / Spiritualiteit</i>
Emmanuelgemeenschap	Aanbidding, compassie en evangelisatie
Werk van Maria (Focolare)	12 kernpunten die de 'spiritualiteit van de eenheid vormen': God-liefde, De wil van God, Liefde voor de naaste, het woord van leven, de verlaten Jezus, de eenheid, Jezus in het midden, de eucharistie, de kerk, Maria, de heilige Geest.
Katholiek Charismatische Vernieuwing	<ul style="list-style-type: none"> - Openheid, werking van de heilige Geest - Evangelisatie - Oecumene - Gemeenschapsvorming Persoonlijke relatie met Christus.
Karmelbeweging	Het dienen van de centrale Christelijke waarden als gerechtigheid, solidariteit en vrede.
Congregatie van St. Jan	Zoeken naar waarheid en wijsheid op drie gebieden: filosofie, theologie en spiritueel. Het evangelie van Johannes vormt een bron voor de beweging.
Maristengroep	Maristenspiritualiteit: 'er zijn' voor anderen met respect en aandacht op momenten dat mensen het moeilijk hebben.

Alle bewegingen kenmerken zich doordat zij een eigen spiritualiteit bezitten die in de eigen beweging centraal staat. Een vernieuwing van het menselijk denken en willen vanuit de geest van het evangelie staat centraal. Het betekent een bron ervaring waaruit in steeds nieuwe vormen impulsen ontstaan voor het leven en engagement in de wereld. De spiritualiteit van de nieuwe ‘kerkelijke’ bewegingen knoopt vaak aan bij de kerkvaders en de grote mystici. De spiritualiteit van de nieuwe ‘religieuze’ bewegingen is vaak gebaseerd op de leer van de stichter van de orde of congregatie waarmee de beweging een relatie heeft. De nieuwe bewegingen bedienen zich ook vaak van nieuwe technieken en methodes van meditatie en gebed.

2. Gemeenschap en broederlijkheid

Met alle waardering voor verscheidenheid, staat in de zes onderzochte groeperingen de verbondenheid met de gemeenschappelijke weg centraal. De gemeenschap beantwoordt aan het begrip ‘Kerk als *communio*’ in ervaarbare en zichtbare nabijheid. Ze staat open voor anderen en is internationaal. De feitelijke basis voor de gemeenschap wordt gevormd door de geestverwantschap. Deze spirituele verwantschap is meer typerend voor de gemeenschap dan het wonen in een zelfde gebied of de zorg voor een zelfde categorie mensen. Herkenning van geestverwantschap is de spil van de gemeenschapsvorming in deze bewegingen. De Focolare beweging spreekt over de gemeenschap als sacrament. Het gaat om een vitale ontmoeting met Christus. Een spirituele ontmoeting met God in de gemeenschap.

Sommige bewegingen hebben leefgemeenschappen waar leden van de beweging samen wonen. Binnen de Focolarebeweging bestaan de zogenaamde ‘focolarestadjes’. In het klein treft men er een maatschappij aan die gebaseerd is op de wederzijdse liefde. Sinds oktober 2002 is er op het terrein van de Abdij ‘Mariënkroon’ in Nieuwkuijk, bij Den Bosch, een Nederlands focolarestadje in wording. Wereldwijd zijn er ruim dertig focolarestadjes.

3. Nieuwe kerkelijkheid

Een nieuwe vorm van kerkelijkheid tekent zich af, niet meer gericht op het instituut of ideologisch georiënteerd, maar primair en fundamenteel gedragen door de spiritualiteit en geloofservaring, gericht op de verkondiging van het evangelie in de hele wereld. De kerk wordt gezien als omvattende gemeenschap met vele facetten die elkaar aanvullen, een plaats van concrete broederlijkheid, en gericht op de nood van de wereld en op een nieuwe relatie tot elkaar.

4. De rol van het gebed

Het groepsgebed vormt een voortdurende begeleidende rol in het gemeenschapsleven. Binnen bijna alle bewegingen bestaan gebedsgroepen die met enige regelmaat bijeenkomen. Het groepsgebed is van belang voor het nemen van de juiste beslissing, voor het bepalen van een koers en voor ondersteuning van leden.

Kenmerken van organisatie

5. Ontstaan

Alle bewegingen zijn heel klein begonnen, vaak slechts bij één persoon. Deze persoon is veelal een leiderspersoonlijkheid met een unieke ervaring. Het voorbeeld van de sterke persoonlijkheid trekt spontaan volgelingen aan. Het ontstaan is vergelijkbaar met het ontstaan van een roeping. De eerste(n) van zo'n beweging wil(len) niets of beoogt(beogen) aanvankelijk niets. Zij/hij/ze voelen zich toch geroepen en achteraf kunnen ze zeggen dat daarin de Heilige Geest heeft gewerkt. Het overkwam hen. Vaak moesten ze iets prijsgeven en zich gewonnen geven om zich geheel te geven.

Daarna werden anderen op dezelfde manier geïnspireerd, op de wijze zoals een olievlek zich over het water verspreidt. Het eerste begin bleef in latere stadia richtinggevend. Die vruchtbare verbreiding is een eerste kenmerk.

6. Organisatie(graad) van de beweging

Wat betreft de wijze waarop de nieuwe bewegingen georganiseerd zijn, kan gezegd worden dat deze even divers is als de wijze waarop men zich kan committeren aan een beweging. De lekenbewegingen geïnspireerd door de orden en congregaties, zijn zowel geheel zelfstandig georganiseerd als wel geheel onderdeel van de orde of congregatie. In beide gevallen zijn de contacten over en weer goed en vinden periodiek overleg en wederzijdse inspiratie plaats.

De nieuwe kerkelijke bewegingen zijn veelal verenigingen volgens het Canoniek Recht met eigen statuten waarin zaken als de doelstelling, de leiding, vormen van lidmaatschap, werkzaamheden, structuur en samenstelling, financiën, eigendom, uitstraling van het apostolaat, studie, de bestuursorganen, en vele andere zaken zijn geregeld. De grote bewegingen hebben soms structuren als de kerk zelf. Er zijn vicarissen, priesters, gedelegeerden en leken.

De Focolare beweging in Nederland heeft een kleine groep celibatairen die zeer actief zijn voor de beweging. Daar omheen zijn er de leden en vervolgens een groep geïnteresseerden.

7. Financiering.

De bewegingen worden gefinancierd vanuit giften van betrokkenen en sympathisanten. Tevens worden inkomsten verworven uit het werk dat de bewegingen verrichten in de vorm van opleidingen of in de zielzorg. Waar nieuwe stichtingen van onderdelen van de bewegingen ontstaan en zij zich in de pioniersfase bevinden worden zij vaak vanuit de hogere organisatie van de beweging, orde of congregatie financieel ondersteund.

8. Lidmaatschap – associatie - betrokkenheid

De interne verhoudingen van de gemeenschapsvorming in de nieuwe bewegingen zijn zeer divers. Er zijn veel combinaties mogelijk van binding en meedoen. Er kunnen verschillende mogelijkheden onderscheiden worden: sympathisanten,

steunleden, actieve basisleden en een kernelite van verantwoordelijken. Deze ruime mogelijkheden om zich te verbinden wijzen op een soepelheid die inspeelt op de motivatie en de vrijheid van degenen die zich tot een beweging aangetrokken voelen. Tegelijk behoeden zij het charisma van de beweging. Dat gebeurt immers in en door de kerngroep die zich helemaal met de beweging verbonden heeft.

Bij een aantal bewegingen wordt van betrokkenen verwacht dat zij zich op een bepaald moment op een bepaalde manier committeren aan de beweging. Dit kan zijn door een belofte af te leggen of door een andere vorm van lidmaatschap die binnen de verschillende bewegingen van elkaar verschilt. Aan het committeren aan een beweging gaan meestal lange perioden van vorming en begeleiding vooraf, waarbij verschillende fasen te onderkennen zijn. Bij sommige bewegingen wordt er vervolgens van uit gegaan dat het 'nieuwe' lid actief wordt. Hij/zij krijgt een taak binnen de beweging.

9. Lekenbewegingen

De nieuwe bewegingen worden overwegend door leken gedragen. Zoals al eerder vermeld, heeft de leek in de kerk een emancipatie doorgemaakt die tot een erkenning heeft geleid door het Tweede Vaticaans Concilie. De bewegingen maken een nieuwe verhouding van leken en clerici mogelijk, waarbij zij elkaar in de eerste plaats ontmoeten op grond van het gemeenschappelijk beleefde christelijke geloof.

Kenmerken van activiteit

10. Wijze waarop de beweging haar charisma uitdraagt

De bewegingen trachten elk door hun eigen spirituele identiteit hun charisma uit te dragen in contacten met mensen. Evangelisatie is bij een groot aantal bewegingen een wijze waarop zij hun charisma proberen uit te dragen. Zij doen dit door te leven vanuit hun geraaktheid door God. Zij trachten een lichtend voorbeeld te zijn van Gods liefde. Tevens is de liturgie voor veel bewegingen een wijze waardoor zij haar charisma uitdragen. Sommige bewegingen hanteren hele eigen vormen van liturgie, die echter wel recht doen aan de richtlijnen van de kerk. Uit de interviews blijkt eenduidig dat geen van de bewegingen concrete wervingscampagnes ontplooit om leden te werven. De eigen plaats van de leden in de wereld wordt als zeer belangrijk geacht om mensen aan te spreken. Het persoonlijk contact met mensen is de wijze waarop nieuwe leden geworven worden. De aanwezigheid van leden van bewegingen in parochies, hetzij op eigen titel, hetzij als beweging, biedt hiertoe mogelijkheden die ook daadwerkelijk benut worden.

11. Apostolaat en werkzaamheden

Het apostolaat en de werkzaamheden die de bewegingen ontplooiën zijn zeer divers. Elke beweging kent samenkomsten van groepen. Deze groepen komen samen voor catechese, gebed en bezinning. Tevens uit het apostolaat zich in

activiteiten als bedevaarten, kampen, vormingsactiviteiten, etc. Het apostolaat van sommige bewegingen vindt plaats, doordat zij de verantwoordelijkheid voor een parochie op zich hebben genomen. De H. Mariageboorteparochie van de Emmanuelgemeenschap in Nijmegen is daar een voorbeeld van. Het apostolaat van de bewegingen uit zich overigens middels de activiteiten die haar leden op hun eigen plaats in de wereld ontplooien.

12. Doelgroepen

Er zijn geen bepaalde doelgroepen te benoemen waarop de bewegingen zich met name richten. De bewegingen staan open voor allerlei doelgroepen: randkerkelijken en praktiserend katholieken. Tevens zijn er bewegingen die leden (geassocieerden) hebben van andere religies. De focolarebeweging heeft bijvoorbeeld moslim en boeddhistische leden. De Katholiek Charismatische Vernieuwing (KCV) richt zich met name op jeugd en jongeren. Het Opus Dei richt zich vooral op studenten. Uiteraard zijn er activiteiten voor leden van leeftijdscategorieën, maar het zwaartepunt wat betreft de werving ligt bij de jeugd.

13. Betrekkingen met de R.-K. Kerk (kerkelijke associatie): bisdommen, parochies, opleidingen, ordes en congregaties

De kerkelijke associatie is duidelijk aanwezig. De lekenbewegingen van de orden en congregaties hebben van oudsher vaak contacten met de kerk. De nieuwe kerkelijke bewegingen hebben ook goede contacten met de kerk en daar wordt ook aan gewerkt. De nieuwe kerkelijke bewegingen presenteren zich aan bisdommen, dekenaten en seminaries. Tevens zien we dat priesters van veel bewegingen actief zijn in het parochiepastoraat en andersom zien we diocesane priesters die actief zijn binnen de bewegingen. De goede verstandhouding moge ook blijken uit de hulp die verschillende bisdommen aan de bewegingen bieden om een geschikte plaats te vinden om samen te leven in gemeenschappen of voor hun activiteiten.

Sommige bewegingen zijn structureel ingebed in de kerk. Daarbij valt op dat ze dan internationaal verspreid zijn meer op de wereldkerk c.q. paus gericht zijn.

2.2 Kenmerken van leden

De kenmerken van de leden zijn eveneens gedestilleerd uit de gesprekken met sleutelfiguren van de bewegingen.

Persoonskenmerken

1. Leeftijd

De leeftijd van de leden in welke vorm dan ook varieert van jong tot oud. Daar waar de leeftijd van geassocieerden en leden van de karmelbeweging van de Karmelieten orde gemiddeld tussen de 35-55 ligt, kent de congregatie van St. Jan

in Nederland met name jongere oblaten. De leeftijd van de leden hangt ook af van de activiteiten die georganiseerd worden. De KCV, de Focolarebeweging en de Emmanuelgemeenschap in Nederland organiseren speciale activiteiten voor jongeren of voor gezinnen, waardoor zij ook jeugd en jongeren als leden hebben. De spreiding van leden van bijvoorbeeld de Emmanuelgemeenschap is duidelijk onder te verdelen in 3 groepen. Twee groepen die het grootste deel vormen namelijk: 23-45 jaar en 45-65 jaar. De leeftijdsgroep onder 23 en boven 65 is klein. De Maristengroep is ontstaan uit een initiatief van studenten waardoor de leden jongeren zijn. Tevens kan vastgesteld worden dat ten aanzien van de bewegingen die na het Tweede Vaticans Concillie in Nederland ontstonden, een groot deel van de leden nog steeds lid is. Er vindt langzamerhand een vergrijzing plaats van leden. Hierdoor ontstaat het gevaar van een 'incrowd'. Enkele bewegingen richten zich daarom voor de werving vooral op jongeren.

2. Opleiding

Leden hebben veel verschillende opleidingsniveaus, maar men kan bij de meeste bewegingen in meer of mindere mate waarnemen dat de meerderheid van de leden hoger opgeleid is. Sommige bewegingen zien het als een uitdaging om hierin een evenwicht te bewerkstelligen. Het aanbod van activiteiten en het niveau daarvan zullen van toepassing moeten zijn op de verschillende niveaus.

3. Gezinsstelling

De gezinsstelling van de leden varieert. De bewegingen die veel op gezinnen gerichte activiteiten ontplooiën, hebben vanzelfsprekend veel gezinnen als lid. Daarnaast zijn er afgezien van de activiteiten ook leden die alleenstaand zijn of andere gezinsstellingen kennen.

4. Cijfermatige verhouding man - vrouw

De verhouding wordt geschat op de helft mannen en de helft vrouwen, maar vaak ook met een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen. Bij de jeugd en jongeren zijn vrouwen wel duidelijk in de meerderheid. Wat tevens opvalt, is dat in de bestuurlijke functies nagenoeg geen vrouwen vertegenwoordigd zijn.

Religieuze kenmerken

5. Religieuze achtergrond

De religieuze achtergrond is divers te noemen: randkerkelijken die geraakt worden en lid worden, maar ook mensen van andere geloven die zich bekeren. Ook zijn er zoals al eerder vastgesteld bij Focolare, bijvoorbeeld islamitische en boeddhistische leden. Toch zijn het vooral kernleden uit de R.-K. Kerk die zich door de bewegingen laten aanspreken, praktiserend katholieken die behoefte hebben aan een bepaalde spirituele inspiratie en daarom een beweging opzoeken.

6. *Wijding*

Veel bewegingen hebben geen priesterleden, omdat het lekenbewegingen zijn. Er zijn bewegingen die zich door diocesane priesters of priesterleden van ordes en congregaties laten ondersteunen. Daar waar de bewegingen wel priesterleden hebben zijn deze tevens vaak diocesaan of regulier priester en werkzaam in parochies.

7. *Kerkelijke participatie*

Om over de kerkelijke participatie van de leden iets te zeggen is lastig. Veel leden van bewegingen zijn al kerkelijk betrokken als praktiserend parochiaan in een parochie. Niet-kerkelijken zijn voor de bewegingen moeilijk te bereiken, evenals laag opgeleiden en de leeftijdsgroep 18-30 jaar zijn moeilijk bereikbaar. Er zijn leden van de bewegingen actief in parochies op eigen titel en niet zozeer als afgevaardigde van een beweging. Sommige bewegingen zijn exclusief op parochies gericht (neocatechumenaat) of stimuleren tot parochiële activiteit. De kerkelijke participatie wordt wel enigszins duidelijk door de grote bijdrage van bewegingen aan grote evenementen zoals de Wereld Jongeren Dagen en nationale evenementen. De rol van de nieuwe bewegingen in de organisatie van de 'Herdenking 150 jaar Kromstaf' was aanzienlijk.

Kenmerken van binding

8. *Motivaties*

De motivatie die leidt tot deelname aan een nieuwe beweging verschilt voor elk lid persoonlijk. Toch zijn er overeenkomsten in de persoonlijke motivatie waar te nemen:

- het op zoek zijn naar een plek, meestal om religieuze inspiratie op te doen;
- samen delen van religieuze inspiratie;
- vanuit een bepaalde spiritualiteit God zoeken.

Voor sommige leden kan de motivatie door de tijd veranderen. Dat wil zeggen dat steeds een herbezinning op de motivatie (herbronning) plaats moet vinden, omdat de aandacht verzwakt na verloop van tijd. Het kan van de andere kant ook zo zijn dat de motivatie zich steeds verder verdiept.

9. *Het belang van de ervaring*

Tenslotte worden veel leden gekenmerkt door het feit dat zij vaak op een bijzondere wijze geraakt worden door God. De specifieke spiritualiteit van de nieuwe bewegingen weet de leden te motiveren en te bewegen tot actieve deelname aan de beweging.

10. *Betekenis van deelname voor de leden*

De sleutelfiguren geven aan dat voor de leden één van de betekenissen is dat deelname voor hen een verrijking betekent van het gestalte geven aan Christelijk leven vanuit een bepaalde spiritualiteit. Binnen het kader van dit onderzoek is

moeilijk te achterhalen wat voor het overige, de betekenissen voor deelname zijn. Dit verschilt waarschijnlijk sterk voor de leden.

11. *Afhaken leden*

Het komt bij de bewegingen ook voor dat leden afhaken. De redenen kunnen zijn dat de leden toch een andere of geen roeping hebben. Tevens noemen de sleutelfiguren redenen zoals: geen tijd meer hebben, veranderende gezinssituatie of relatie. Leden die afhaken komen ook soms terug na een bepaalde periode.

3 De bijdrage aan de vitalisering van het kerkelijk leven

3.1 Vitalisering

De belangrijkste vraag van dit onderzoek is op welke wijze de nieuwe bewegingen een bijdrage kunnen leveren aan een vitalisering van het kerkelijk leven. In dit hoofdstuk zal op deze vraag worden ingegaan, maar eerst zal kort ingegaan worden op wat een vitaal kerkelijk leven is.

Wat moeten we verstaan onder een vitaal kerkelijk leven, of een vitale geloofsgemeenschap zoals de parochie, die een onderdeel is van het kerkelijk leven? Volgens Stassen en Van der Helm¹⁷ is een vitale geloofsgemeenschap, “een gemeenschap die de boodschap van het evangelie op een blijvende, aantrekkelijke en aansprekende wijze uitdraagt. Deze gemeenschap staat in de traditie en geeft de rijkdom van het geloof door op een bij de huidige tijd passende wijze. Op die manier straalt zij licht, warmte en betrokkenheid uit naar mensen die de gemeenschap vormen, en naar de mensen die met haar worden geconfronteerd. Zij is al doende een bron van troost, inspiratie, vreugde en kracht. Haar uitstraling is open, haar boodschap aan de wereld waardevol. Zij is herkenbaar als geloofsgemeenschap en nodigt uit tot nadere kennismaking”.

3.2 Huidige deelname

Veel leken-leden van nieuwe bewegingen zijn op eigen titel actief in het kerkelijk leven op het niveau van de parochie en weten zich geïnspireerd door de spiritualiteit van de beweging waarvan ze lid zijn. Een gemeenschap als de Emmanuelgemeenschap heeft als gemeenschap een parochie onder haar hoede en neemt op die manier als gemeenschap deel aan het kerkelijk leven op het niveau van de parochie. Hieruit valt af te leiden dat met name op individueel niveau de bewegingen deelnemen aan het kerkelijk leven.

Ook op de andere niveaus van het kerkelijk leven, het kerkprovinciale en diocesane niveau, bestaat reeds deelname van de bewegingen. In het voorgaande werd reeds vermeld dat de nieuwe bewegingen de laatste jaren al een belangrijke rol hebben gespeeld in de organisatie en ondersteuning van grote evenementen. Het evenement van de Wereld Jongeren Dagen en samenwerking in alfacursussen zijn hier voorbeelden van. Ook dit jaar weer hebben de nieuwe bewegingen een grote rol in de voorbereidingen gehad. Dat was niet voor het eerst. De nieuwe bewegingen hadden al een voorname rol in de voorbereiding van vorige edities van de Wereld Jongeren Dagen.

---

¹⁷ Stassen en Van der Helm, *Geloof in de toekomst, Samenwerking van parochies als instrument van vitalisering*. Zoetermeer 2002, 45.

Tevens is er betrokkenheid van bijvoorbeeld het Neocatechemunaat en de Congregatie van St. Jan in opleidingen zoals respectievelijk in het Sint-Janscentrum (priesterseminarie, diakenopleiding en vormingcentrum van het bisdom 's-Hertogenbosch) en Duc in Altum (opleiding tot katholiek jongerenwerk(st)er). De deelname van de nieuwe bewegingen aan het kerkelijk leven is niets nieuws. Slijkerman¹⁸ meldt: "In het slotdocument van het Landelijk Pastoraal Overleg 1994-1998, een overleg tussen de bisschoppen en vertegenwoordigers van alle sectoren van de Nederlandse Kerkprovincie staat in het hoofdstuk 'Gemeenschap' van het slotdocument een aanbeveling over de relatie tussen parochies en bewegingen." Hiermee wordt de gewenste deelname geschetst. De feitelijke samenwerking met de parochies is echter nog gering. Op kerkprovinciaal en diocesaan niveau bestaat er samenwerking zoals blijkt uit de organisatie van de kerkprovinciale voorbereiding op de 'Wereldjongeren Dagen' en de 'Herdenking van 150 jaar Kromstaf'.

Parochies en kerkelijke bewegingen worden door het Landelijk Pastoraal Overleg uitgenodigd om met elkaar in dialoog te gaan of te gaan samenwerken aldus Slijkerman¹⁹: "Dit met het oog op wederzijdse verrijking. De bewegingen kunnen een stimulans geven aan de vitaliteit van het parochiële leven, de parochies kunnen voorkomen dat de drempel tot de bewegingen te hoog wordt. Bisdommen, dekenaten en parochies worden bovendien uitgenodigd om 'ruimte en waardering te geven aan vormen van gelovig samenkomen, die een kerkopbouwende betekenis hebben en niet primair onder de noemer van een parochie plaatsvinden'."

De deelname van nieuwe bewegingen aan het kerkelijk leven kreeg hiermee een impuls. Nieuwe bewegingen zijn zich gaan presenteren aan bisdommen en dekenaten om te laten zien welke bijdrage ze aan parochies kunnen leveren. De vraag die hier uit afgeleid kan worden is: hoe kan de deelname vergroot worden en wat zijn kansen en bedreigingen voor een grotere deelname?

3.3 Kansen en bedreigingen voor grotere deelname en vitalisering

Uit de vorige paragraaf valt op te maken, dat de bewegingen zich al enige jaren actief profileren in het kerkelijk leven. Daaruit blijkt dat er kansen zijn, maar ook bedreigingen om de deelname aan het kerkelijk leven te vergroten waardoor het kerkelijk leven vitaler kan worden.

---

¹⁸ Slijkerman, Kees: *Spanningsveld tussen parochie en beweging*, Uit Bouwen aan de Nieuwe Aarde mei 1999, op de internetsite <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0039.htm>

¹⁹ Slijkerman, Kees: *Spanningsveld tussen parochie en beweging*, Uit Bouwen aan de Nieuwe Aarde mei 1999, op de internetsite <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0039.htm>

3.3.1 *Kansen*

Samenwerking tussen de nieuwe bewegingen

Na de succesvolle bijeenkomst van nieuwe bewegingen op Pinksteren 1998 in Rome op uitnodiging van de toenmalige paus Johannes Paulus II, werd een jaar later een bijeenkomst voor nieuwe bewegingen georganiseerd in Nederland, waarbij 15 nieuwe bewegingen samen kwamen. Vanaf dat moment zijn de nieuwe bewegingen gaan samenwerken in Nederland. ‘Onze wegen binnen de kerk liepen eerst parallel. Na deze bijeenkomst liepen onze wegen samen. Uiteraard met behoud van ieders eigenheid’. (de heer Jongstra, Focolarebeweging). Deze ontstane samenwerking van bewegingen biedt mogelijkheden tot een grotere deelname van de bewegingen aan het kerkelijk leven. Het netwerk van deze bewegingen komt drie keer per jaar samen. Door de krachten te bundelen vormen de bewegingen een aanspreekpunt voor het kerkelijk leven. De gezamenlijke presentatie van de bewegingen brengt hen als geheel meer in het voetlicht. Het vergroten van de bekendheid van de nieuwe bewegingen en haar doelen is zeer belangrijk, om de wantrouwende blik van gelovigen uit het verleden, die nog steeds in meer of mindere mate bestaat, positiever te laten worden.

Omgang met individualisering

Een andere mogelijkheid tot ontmoeting tussen parochies en nieuwe bewegingen, betreft de manier waarop wordt omgegaan met de moderne individualisering, aldus Witte²⁰. “De individualisering vindt onontkoombaar plaats. De grenzen ervan komen aan het licht, wanneer blijkt dat mensen te zeer langs elkaar heen leven of de ander niet als naaste beschouwen, maar als concurrent of bedreiging van de eigen vrijheid. De individualisering zet niet alleen gemeenschap onder druk, maar ook het individu. Het individu moet bijvoorbeeld voortdurend kiezen uit vele mogelijkheden en weerstand kunnen opbrengen tegen de verleidingen, voorgehouden in reclame en media.”

Globaal kan men twee reacties op de problematische aspecten van de individualisering onderscheiden²¹. “De eerste zet in op *versterking van het ‘ik’* of de eigen identiteit. Een sterk ‘ik’, zo verwacht men, kan bewust kiezen en is in staat een lijn voor zichzelf uit te zetten en vast te houden. Een sterk ‘ik’ is autonoom. De tweede reactie zet in op *overgave*. Men houdt op alsmaar bezig te zijn met het ‘ik’. In plaats daarvan zoekt men de doorleefde verbinding met het grotere geheel, met God.”

Het is echter wel opvallend dat in de bewegingen de tweede reactie overheerst schrift Witte. “Zij zijn een christelijke realisatie van dit model. In gezamenlijk bidden en vieren wordt overgave aan God ingeoefend en beleefd.”

---

²⁰ Witte, Dr. H.P.J., *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, 2003, pag. 7-8.

²¹ Harskamp, A. van, *Soms, maar slechts voor even, Over oude en nieuwe religiositeit en de kern van het ‘zelf’*, in *Tijdschrift voor Theologie* 41 (2001) 115-136.

Behoeftte aan spiritualiteit

Eén van de elementen die de leden van nieuwe bewegingen gemeen hebben en hen kenmerken is dat ze allemaal ‘begeesterd’ zijn van hun spiritualiteit. Dit enthousiasme waarmee leden van de nieuwe bewegingen al actief zijn biedt kansen. Zij kunnen mensen in parochies ‘raken’ door hun enthousiast voorbeeld. Via het persoonlijk contact van mens tot mens kan evangelisatie plaatsvinden. De leden van nieuwe bewegingen die in parochies actief zijn, krijgen daar de kans om met mensen in contact te komen.

Geloofsoverdracht

De leden van de nieuwe bewegingen hebben binnen de beweging een vorming ontvangen. Zij hebben goede kennis van de bijbel en standpunten van de kerk. Daar waar ze vervolgens actief zijn binnen parochies, kunnen zij daardoor het geloof proberen over te dragen.

Dynamiek

De bewegingen hebben geen verleden en dragen geen zware traditie met zich mee. In een beweging treffen we gehuwden, priesters, celibatairen, vrouwen en mannen aan. Zij bergen de dynamiek van het hele kerkelijk leven in zich. Verder zijn zij meestal niet belast met de veel gevraagde dienstverlening die we aantreffen in de parochie. Deze dynamiek kan bijdragen aan de vitalisering van het kerkelijk leven.

3.3.2 Bedreigingen

Positief zijn de kansen die hierboven beschreven worden en ook de uitspraken van het Landelijk Pastoraal Overleg zoals die in de inleiding van dit hoofdstuk genoemd worden. Bewegingen kunnen de parochies vitaliseren en parochies kunnen de drempel naar de bewegingen verlagen. Dat klinkt zeer positief. Wat moet er gedaan worden om dit te bereiken is: met elkaar in dialoog gaan en gaan samenwerken. Maar daar ligt dan ook nog een groot terrein braak. Wat zijn de bedreigingen?

Verschillende sociale structuur

De sociale structuur van de beweging kan verschillen van die van de parochie, waardoor zich problemen kunnen voordoen die goede contacten bedreigen. Volgens Witte²² is dit met name het geval wanneer een parochie organisatorisch sterk is uitgebouwd. “Verantwoordelijkheden, afspraken, procedures en protocollen zijn bij iedereen bekend en zijn vaak ook zeker nodig om goed te functioneren.” Deze ambtelijke sociale structuur verschilt daarmee echter van de sociale

---

²² Witte, Dr. H.P.J., *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, 2003, pag. 7.

structuur van de nieuwe bewegingen. Zij zullen eerder een familiale sociale structuur aannemen en cultiveren aldus Hochschild²³. Directe informele contacten zijn er belangrijker dan formele contacten.

Vervolgens concludeert Witte²⁴: “In dit perspectief zal menige parochie geen beweging en menige beweging geen parochie worden. Dat is ook niet noodzakelijk. Zij kunnen op dit punt van elkaar leren. De bewegingen zullen eerder werkzaam worden als cellen van gemeenschapsleven in het organisatorische geheel van parochies. Beide doen er goed aan met regelmaat de vraag te stellen of men voldoende open staat voor de dialoog met elkaar dat impliceert dat beide openstaan voor elkanders manier van kerk-zijn.”

Geringe groei

Er is bij de meeste bewegingen sprake van een geringe groei terwijl in de rest van de kerk er een tendens van afname gaande is. De groei van de nieuwe bewegingen in Nederland is echter gering. Sommige bewegingen die in de jaren '60 en '70 in Nederland zijn opgekomen, hebben reeds te maken met vergrijzing.

Beperkt bereik van doelgroepen

De bewegingen geven aan dat zij iedereen willen bereiken, maar dat het moeilijk is om bepaalde groepen te bereiken. Met name laag opgeleiden en de leeftijdsgroep 18-30 jaar zijn moeilijk bereikbaar. Tevens valt op dat er toch voornamelijk kerkelijke of randkerkelijke bereikt worden. De groep niet kerkelijken is moeilijk bereikbaar.

Overige bedreigingen

Guiseppe De Rosa²⁵ wijst op enkele gevaren waarvoor de nieuwe bewegingen in de kerk staan: “

1. Het kerkelijke canonieke recht is (nog) niet ingericht op de inbreng van nieuwe bewegingen, hetgeen verwarring kan veroorzaken. Dat kan resulteren in situaties waarin onduidelijkheid ontstaat over taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de nieuwe bewegingen ten opzichte van bijvoorbeeld parochies.
2. De nieuwe bewegingen leveren de kerk veel nieuwe priesters. Gewoonlijk worden zij diocesaan priester. Dat betekent dat ze vallen onder de bisschop, maar ze blijven ook onder de leiding van de beweging.”

---

²³ Hochschild, M, *Networkinng*, in *Diaconia* 38 (2003) 18, door Witte gebruikt in 'Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen' 2003, pag. 7.

²⁴ Witte, Dr. H.P.J., *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, 2003, pag. 7.

²⁵ Guiseppe De Rosa in *Civiltà Cattolica*, Katholiek Nieuwsblad, 30 juli 2004.

4 Samenvatting en conclusies

De vier hoofdvragen van het onderzoek waren:

1. Hoe zijn nieuwe bewegingen ontstaan?
2. Wat zijn kenmerken van de nieuwe bewegingen?
3. Wat zijn kenmerken van de leden?
4. Welke bijdrage zouden nieuwe bewegingen kunnen leveren aan een vitalisering van het kerkelijke leven in Nederland?

De vragen zijn in de voorgaande hoofdstukken beantwoord. Hieronder volgt kort een samenvatting. Elke paragraaf behandelt een vraag.

4.1 Hoe zijn nieuwe bewegingen ontstaan?

De nieuwe bewegingen waarover hier gesproken wordt, zijn de bewegingen die in de afgelopen honderd jaar zijn ontstaan en gegroeid. “In de eerste decennia van de 20ste eeuw ontstonden er al een aantal en reeds in de jaren dertig riep Pius XI de lekgelovigen op tot Katholieke Actie. Vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog kwamen er steeds meer bij. Los van elkaar en zonder veel bekendheid”, aldus Horsthuis²⁶ e.a. Het Tweede Vaticaanse Concilie heeft een belangrijke plaats in de ontwikkeling van de nieuwe bewegingen. De stichters van de nieuwe bewegingen hebben de bedoeling gehad of de inspiratie om een evangelisch antwoord te geven op de typische constellatie van mens en wereld in deze tijd.

4.2 Wat zijn kenmerken van de nieuwe bewegingen?

Kenmerken aangaande specifieke spiritualiteit en charisma.

1. Spiritualiteit en charisma: alle bewegingen kenmerken zich doordat zij een eigen spiritualiteit bezitten die in de eigen beweging centraal staat.
2. Gemeenschap en broederlijkheid: de spiritualiteit van de nieuwe ‘kerkelijke’ bewegingen knoopt vaak aan bij de kerkvaders en de grote mystici. De spiritualiteit van de nieuwe ‘religieuze’ bewegingen is vaak gebaseerd op de leer van de stichter van de orde of congregatie waarmee de beweging een relatie heeft.

---

²⁶ Horsthuis, Van Zeeland en Slijkerman, *Gegroeid in de 20ste eeuw, De nieuwe kerkelijke bewegingen*, 2000, (pag. 1).

3. Nieuwe kerkelijkheid: een nieuwe vorm van kerkelijkheid tekent zich af, niet meer gericht 'op het instituut' of ideologisch georiënteerd, maar primair en fundamenteel gedragen door de spiritualiteit en geloofservaring, gericht op de verkondiging van het evangelie in de hele wereld.
4. De rol van het gebed: het groepsgebed vormt een voortdurende begeleidende rol in het gemeenschappelijk leven.

Kenmerken van organisatie.

5. Organisatie(graad) van de beweging: de wijze van organisatie is zeer divers. De lekenbewegingen, geïnspireerd door de orden en congregaties, zijn zowel geheel zelfstandig georganiseerd als wel geheel onderdeel van de orde of congregatie. De nieuwe kerkelijke bewegingen zijn veelal verenigingen volgens het Canoniek Recht met eigen statuten.
6. Financiering: de bewegingen worden gefinancierd vanuit giften van betrokkenen en sympathisanten en/of vanuit de werkzaamheden die zij verrichten.
7. Ontstaan: Alle bewegingen zijn heel klein begonnen, vaak slechts bij één persoon. Deze persoon is veelal een leiderspersoonlijkheid met een unieke ervaring. Het voorbeeld van de sterke persoonlijkheid trekt spontaan volgelingen aan.
8. Lidmaatschap – associatie – betrokkenheid: De interne verhoudingen van de gemeenschapsvorming in de nieuwe bewegingen zijn zeer divers. Er zijn veel combinaties mogelijk van binding en meedoen. Er kunnen verschillende mogelijkheden onderscheiden worden, onder andere: sympathisanten, steunleden, actieve basisleden en een kernelite van verantwoordelijken. Deze ruime mogelijkheden om zich te verbinden wijzen op een soepelheid die inspeelt op de motivatie en de vrijheid van degenen die zich tot een beweging aange trokken voelen.
9. Lekenbewegingen: de nieuwe bewegingen worden overwegend door leken gedragen. De bewegingen maken een nieuwe verhouding van leken en clerici mogelijk, waarbij zij elkaar in de eerste plaats ontmoeten op grond van het gemeenschappelijk beleefde christelijke geloof.

Kenmerken van activiteit

10. Wijze waarop de beweging haar charisma uitdraagt: De bewegingen trachten elk door hun eigen spirituele identiteit hun charisma uit te dragen in contacten met mensen. Evangelisatie is bij een groot aantal bewegingen een wijze waarop zij hun charisma proberen uit te dragen. Zij doen dit door te leven vanuit hun geraaktheid door God. Zij trachten een lichtend voorbeeld te zijn van Gods liefde.
11. Apostolaat en werkzaamheden: Het apostolaat en de werkzaamheden die de bewegingen ontplooiën zijn zeer divers. Elke beweging kent samenkomsten van groepen. Deze groepen komen samen voor catechese, gebed en bezinning. Tevens uit het apostolaat zich in activiteiten als bedevaarten, kampen,

vormingsactiviteiten, etc. Het apostolaat van sommige bewegingen vindt plaats doordat zij de verantwoordelijkheid voor een parochie op zich hebben genomen.

12. Doelgroepen: Er zijn geen bepaalde doelgroepen te benoemen waarop de bewegingen zich met name richten. De bewegingen staan open voor allerlei doelgroepen. De mensen die al kerkelijk zijn, worden het meest bereikt, randkerkelijken en niet kerkelijken worden minder bereikt.
13. Betrekkingen met de R.-K. Kerk (kerkelijke associatie): de kerkelijke associatie is sterk. De lekenbewegingen van de orden en congregaties hebben van oudsher vaak contacten met de kerk. De nieuwe kerkelijke bewegingen hebben ook goede contacten met de kerk en daar wordt ook aan gewerkt. De nieuwe kerkelijke bewegingen presenteren zich voor bisdommen, dekenaten en seminaries. Tevens zien we dat priesters van veel bewegingen actief zijn in het parochiepastoraat en andersom zien we diocesane priesters die actief zijn binnen de bewegingen. De goede verstandhouding mag ook blijken uit de hulp die verschillende bisdommen aan de bewegingen bieden.

4.3 Wat zijn kenmerken van de leden?

Persoonskenmerken

1. Leeftijd: De leeftijd van de leden varieert van jong tot oud en hangt af van de activiteiten die georganiseerd worden. Het bereiken van mensen in de leeftijdscategorie 18-30 jaar is moeilijk. Tevens kan vastgesteld worden dat ten aanzien van de bewegingen die na het Tweede Vaticaans Concilie in Nederland ontstonden, een groot deel van de leden nog steeds lid is. Er vindt langzamerhand een vergrijzing plaats van leden. Hierdoor ontstaat het gevaar van een 'incrowd'. Enkele bewegingen richten zich daarom voor de werving vooral op jongeren.
2. Opleiding: Leden hebben veel verschillende opleidingsniveaus, maar men kan bij de meeste bewegingen waarnemen dat de meerderheid hoger opgeleid is.
3. Gezinssamenstelling: de gezinssamenstelling van de leden varieert.
4. Aandeel mannen en vrouwen: de verhouding wordt geschat op de helft mannen en de helft vrouwen, maar vaak ook met een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen. Bij de jeugd en jongeren zijn vrouwen wel duidelijk in de meerderheid. Wat tevens opvalt, is dat in de bestuurlijke functies nagenoeg geen vrouwen vertegenwoordigd zijn.

Religieuze kenmerken

5. Religieuze achtergrond: De religieuze achtergrond is divers te noemen. Kerkelijken en randkerkelijken die geraakt worden en lid worden, maar ook soms mensen van andere geloven die zich bekeren.

6. Wijding: de bewegingen zijn in beginsel lekenbewegingen. Daar waar de bewegingen wel priesterleden hebben, zijn deze tevens vaak diocesaan - of regulier priester en werkzaam in parochies.
7. Kerkelijke participatie: Veel leden van bewegingen zijn al kerkelijk betrokken als praktiserend parochiaan in een parochie. Niet-kerkelijken worden wel bereikt, maar dat gaat uiterst moeizaam. De kerkelijke participatie wordt wel enigszins duidelijk door de grote bijdrage van bewegingen aan grote evenementen zoals de Wereld Jongeren Dagen en nationale evenementen. De participatie van bewegingen als zodanig in parochies is nog gering. Hiermee wordt bedoeld het ondersteunen van parochies voor bepaalde activiteiten zoals Vormselgroepen, gebedsgroepen etc.

Kenmerken van binding

8. De motivatie verschilt voor elk lid persoonlijk. Toch zijn er overeenkomsten in de persoonlijke motivatie waar te nemen: het op zoek zijn naar een plek, meestal om religieuze inspiratie op te doen; samen delen van religieuze inspiratie; vanuit een bepaalde spiritualiteit God zoeken. Voor sommige leden kan de motivatie door de tijd veranderen. Dat wil zeggen dat steeds een herbezinning op de motivatie (herbronning) plaats moet vinden.
9. Het belang van de ervaring: veel leden worden gekenmerkt door het feit dat zij vaak op een bijzondere wijze geraakt worden door God.
10. De sleutelfiguren geven aan dat voor de leden één van de betekenissen is dat deelname voor hen een verrijking betekent van het gestalte geven aan Christelijk leven vanuit een bepaalde spiritualiteit. Binnen het kader van dit onderzoek is moeilijk te achterhalen wat voor het overige, de betekenissen voor deelname zijn. Dit verschilt waarschijnlijk sterk voor de leden.
11. Afhaken leden: het komt bij de meeste bewegingen ook voor dat leden afhaken. De redenen kunnen zijn dat de leden toch een andere roeping hebben en die op een andere wijze willen invullen. Tevens zijn er redenen te noemen zoals: geen tijd meer hebben, veranderende gezinssituatie of relatie.

4.4 Welke bijdrage zouden nieuwe bewegingen kunnen leveren aan een vitalisering van het kerkelijke leven in Nederland?

Deze paragraaf geeft puntsgewijs de conclusie uit het onderzoek aangaande de vitalisering van het kerkelijk leven. Elke conclusie wordt besloten met enkele concrete aanbevelingen.

1. Nieuwe bewegingen hebben het kerkelijk leven wat te bieden.

Dat de nieuwe bewegingen het kerkelijk leven wat te bieden hebben is al waar te nemen op de verschillende niveau's van het kerkelijk leven. Op kerkprovinciaal of interdiocesaan niveau leveren de nieuwe bewegingen hun bijdrage bij de

organisatie van projecten. De bewegingen kunnen hun eigen ervaringen met het organiseren van projecten en evenementen inbrengen. Ook op diocesaan niveau leveren de bewegingen hun bijdrage aan studie - en workshopdagen. Tevens zijn de bewegingen ook in verschillende parochies actief in de vorm van gebedsgroepen van de beweging die daar plaatsvinden, maar de inbreng in parochies is nog gering. De leden van de bewegingen die op deze niveau's van het kerkelijk leven hun bijdrage leveren zijn enthousiast en geraakt door hun spiritualiteit. De participanten van de bewegingen dragen daardoor ook bij aan meer herkenbaarheid van het katholicisme in Nederland. Zij hebben in de beweging een goede vorming ontvangen, bijvoorbeeld op het gebied van bijbel kennis die zij in het kerkelijk leven, maar ook daarbuiten kunnen inzetten. De inbreng van de bewegingen vindt echter vooral plaats op kerkprovinciaal - en diocesaanniveau. Veel leden van de bewegingen zijn op eigen titel actief op het niveau van de parochie. Door hen leveren de bewegingen indirect een bijdrage aan de vitalisering van het kerkelijk leven. De parochie als basis niveau van het kerkelijk leven heeft de bewegingen ook iets te bieden, namelijk het sacramentele leven dat de bewegingen ook nodig hebben.

De spiritualiteit en uitingen daarvan verschillen voor de nieuwe kerkelijke – en nieuwe religieuze bewegingen. De nieuwe kerkelijke bewegingen hebben bijvoorbeeld een spiritualiteit van aanbidding, compassie, evangelisatie of een spiritualiteit gericht op de H. Geest, terwijl de spiritualiteit van de nieuwe religieuze bewegingen gericht is op de stichter en het instandhouden van de spiritualiteit van de orde of congregatie.

Deze diversiteit biedt met name mogelijkheden op het niveau van de parochie. Indien een parochie wil samenwerken met een beweging, kan zij kiezen uit een diversiteit die bestaat uit nieuwe kerkelijke en religieuze bewegingen.

De bewegingen komen op het niveau van kerkprovincie of diocesis in contact met het kerkelijk leven, doordat een bisschop vraagt om een inbreng te leveren. Op het niveau van de parochie komt de inbreng tot stand door individuen die lid zijn van een beweging en zich op die manier op eigen titel inzetten voor de parochie. Direct contact tussen beweging en parochie komt in geringe mate voor.

De bewegingen gaven aan geen actief wervingsbeleid te hebben. De werving vindt plaats via persoonlijk contact. Er bestaat een zekere schroom om mensen heel nadrukkelijk uit te nodigen en te zeggen: “hier zijn we, wie doet er mee?” De wijze waarop mensen geworven kunnen worden, blijft ideologisch en schijnen niet te landen bij de basis zoals de parochianen. De bewegingen geven bijvoorbeeld aan dat mensen geworven kunnen worden door: ‘mensen te raken door spiritualiteit, liturgie en/of door een voorbeeld te zijn door vanuit het H. Evangelie te leven, waardoor ze spontaan de gemeenschap zoeken’.

Aanbevelingen:

- Onderzoek onder parochies uitvoeren, teneinde inzicht te verwerven in concrete vragen van parochies aan nieuwe bewegingen ter aanvulling en on-

dersteuning van parochie activiteiten. Waar hebben parochies behoefte aan en wat kunnen nieuwe bewegingen?

- Introductie van de bewegingen in alle lagen van het kerkelijk leven (bisdom, dekenaat en parochie) gestructureerd intensiveren.
- Creëren van ontmoetingsmomenten met parochies en parochianen.
- Zoveel mogelijk een zichtbare plek aanbieden als beweging, waar mensen op verhaal kunnen komen. Parochies zouden hierin een rol kunnen spelen. Veel pastorieën worden niet meer bewoond en worden gebruikt als bijvoorbeeld vergaderruimte. Een pastorie waar geleefd wordt en verschillende activiteiten plaatsvinden realiseert een 'zichtbare plek'.
- Als beweging verder ingaan op de presentaties van de bewegingen die nu al gegeven zijn. De gezamenlijke bewegingen kunnen een aanbod ontwikkelen voor parochies.
- Bisschoppen kunnen in overleg met de betreffende parochies bewegingen vragen om parochies te ondersteunen of onder hun hoede te nemen, zoals ook veel orden en congregaties parochies onder hun hoede hebben. Een voorbeeld is de Maria Geboorte parochie te Nijmegen waar de Emmanuel-gemeenschap is gevraagd om de parochie geheel te bedienen. Bij de vragen van bisschoppen aan bewegingen zoals bijvoorbeeld om een parochie over te nemen, is het van belang dat er een zekere geleidelijkheid in acht genomen wordt en dat er momenten van evaluatie zijn. Een situatie waarbij een beweging een parochie onder haar hoede neemt, heeft een laboratoriumfunctie, het is een proef die indien deze succesvol is, toegepast kan worden op andere parochies.
- Op kerkprovinciaal en diocesaan niveau intensiveren van de vraag van bisschoppen aan bewegingen om activiteiten op deze niveau's te organiseren of bewegingen verbinden aan bepaalde kerkprovinciale of diocesane projecten.

2. *Verbondenheid en samenwerking*

De nieuwe kerkelijke bewegingen werken sinds 1999 samen. Deze samenwerking heeft in de jaren daarna langzamerhand steeds meer gestalte gekregen. Daardoor is de verbondenheid van bewegingen met elkaar in de laatste jaren gegroeid. De bewegingen zijn steeds meer in staat om met behoud van de eigen identiteit gezamenlijk hun bijdrage aan het kerkelijk leven te vergroten. Er treedt een zogenaamd 'synergie-effect' op dat ervan uitgaat dat het resultaat van de samenwerking groter is dan een optelling van de resultaten van de individuele prestaties van de bewegingen.

Deze samenwerking en verbondenheid vormen een kans maar kunnen ook een bedreiging zijn voor de bewegingen. De kans ligt in de kracht die van samenwerking uit kan gaan. Door gezamenlijk naar buiten te treden met een gezicht en gezamenlijke activiteiten te organiseren krijgen de bewegingen meer bekendheid. Door het gezamenlijke optreden en deelnemen aan het kerkelijk leven door middel van de bijdrage in de organisatie van projecten zoals bijvoorbeeld de

Wereld Jongeren Dagen, kan echter ook het beeld ontstaan van ‘een blok van bewegingen’, dat dominantie uitstraalt. Een gevolg kan zijn dat de Wereld Jongeren Dagen terecht of niet terecht in sterke mate worden geïdentificeerd met de nieuwe kerkelijke bewegingen waardoor de Wereld Jongeren Dagen voor sommige groepen in de kerk minder aantrekkelijk worden. Deze kans en bedreiging vormen een dilemma voor de niveau’s van het kerkelijk leven (kerkprovincie, bisdom en parochie). Enerzijds is het overzichtelijk wanneer de bewegingen samenwerken en een eenheid vormen. Anderzijds kan het afschrikkend werken wanneer bewegingen een grote bijdrage hebben aan bijvoorbeeld landelijke projecten.

Aanbevelingen:

- Continueren van het gezamenlijk naar buiten te treden met één gezicht en gezamenlijke activiteiten organiseren. Hierdoor krijgen de bewegingen meer bekendheid.

3. Parochies en nieuwe kerkelijke bewegingen: twee werelden

De parochies en nieuwe kerkelijke bewegingen zijn twee werelden die van elkaar verschillen. Er bestaan verschillen van opvatting. De beeldvorming bij pastores en parochianen ten aanzien van de bewegingen leidt vaak tot terughoudendheid tegenover de bewegingen. Hieruit blijkt dat de communicatie tussen parochies en nieuwe bewegingen nog verbeterd kan worden. Bij de nieuwe bewegingen ligt de opdracht dat zij moeten proberen om niet te bedreigend over te komen op het gebied van orthodoxie en sacramentaliteit. Vaak zijn de bewegingen in hun werkwijze zeer sterk met de persoon van de stichter verbonden en mede daardoor minder systematisch, dat kan hun catechetisch materiaal soms wat minder geschikt maken voor het gebruik in parochies.

In een aantal parochies zijn echter al wel gebedsgroepen van bewegingen actief. Daar ligt een kans voor de beweging om door persoonlijk contact haar goede intentie te laten zien. Dialoog moet mogelijkheden bieden tot samenwerken tussen parochie en beweging. Elkaar respecteren en in zijn waarde laten zijn eerste vereisten.

Tenslotte kan geconcludeerd worden dat er op het niveau van de parochie nog een weg te gaan is die kan leiden tot meer integratie van de bewegingen aan het kerkelijk leven.

Aanbevelingen:

- In persoonlijk contact in gebedsgroepen in parochies de goede intentie van de nieuwe bewegingen tonen.
- Dialoog bevorderen tussen parochies waar gebedsgroepen plaatsvinden en nieuwe bewegingen.

4. Nieuwe bewegingen kennen een geringe groei waar andere onderdelen binnen het kerkelijk leven meestal te kampen hebben met afname

De nieuwe bewegingen geven aan dat er sprake is van groei van het aantal leden en sympathisanten. Andere onderdelen van het kerkelijk leven hebben juist te maken met afname van leden. De behoefte van mensen om ergens bij te horen, bij een gemeenschap, wordt door de beweging beantwoord evenals de behoefte aan spiritualiteit.

Steeds meer jongeren die zich inzetten voor de kerk halen hun inspiratie uit de nieuwe bewegingen. De inzet van jongeren is ook vaak op eigen titel omdat het om de kerk gaat en niet zozeer om de beweging.

Aanbevelingen:

- Het vermogen om grote sociale evenementen te organiseren is een sterk punt van de bewegingen. De diverse niveaus van de kerkprovincie zouden daar meer gebruik van kunnen maken.

Bronnen en literatuur

Arons, Ed: *De gevaren van de nieuwe bewegingen*, Katholiek Nieuwsblad 30 juli 2004.

Ben(2003): *Spanningen tussen parochies en 'nieuwe bewegingen'*,
www.kerkpleinamersfoort.nl/modus.php?name=News&file=article&sid=303

Broek, Leo van den (2004): *Oude tradities en nieuwe bewegingen, Intensieve samenwerking ter voorbereiding op twee prachtige ontmoetingsdagen*,
www.focolare.nl/news_item/dokmstr120904.htm

Een-twee-een (1999): *Nieuwe kerkelijke bewegingen vierden gezamenlijk Pinksteren*, Een-twee-een, jaargang 27 nr. 7.

Harskamp, A. van, *Soms, maar slechts voor even, Over oude en nieuwe religiositeit en de kern van het 'zelf'*, in Tijdschrift voor Theologie 41 (2001) 115-136.

Hochschild, Michael: *Beobachtungen der Kirch 1, Eine kleine Aufmerksamkeitsökonomie*, Lit Verlag Münster.

Hochschild, Michael (2001): *Religion in Bewegung, Zum Umbruch der katholischen Kirch in Deutschland*, Lit Verlag Münster.

Horsthuis, Van Zeeland en Slijkerman, *Gegroeid in de 20ste eeuw, De nieuwe kerkelijke bewegingen*, 2000, <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0016.htm>

Hurkmans, A.L.M. (2003): *Wederzijds verrijken*, Inleiding op de diocesane dag over parochies en nieuwe bewegingen, Den Bosch, 27 september 2003.

Johannes Paulus II (1998): *Boodschap van de heilige Vader aan de deelnemers van het wereldcongres onder auspiciën van de Pauselijke Raad voor de Leken*, Vaticaan, 27 mei 1998.

Johannes Paulus II (1998): *Toespraak van de paus bij gelegenheid van zijn ontmoeting met ruim 250.000 vertegenwoordigers van nieuwe bewegingen en gemeenschappen*, Vaticaan, 30 mei 1998.

Jongstra, Ton (2003): *De Kerk leeft!*,
www.arnulfus.nl/nieuws_jongstraoverdekerk.htm

Kerk in Beweging: *Bewegingen in de kerk*, Utrecht, 2000.

Melloni, Alberto: *Bewegingen in de Kerk*, Concilium jaargang 39, nummer 3, juli 2003

Pauselijke Raad voor de Leken: *Die Päpstlicher Rat Für die Laien*, 6.2. *Kirchliche Verbände und Bewegungen*,

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_doc_25021999_pclaiity_ge.html#top

Pontificio Consiglio Per I Liaci (2004): *Associazioni Internazionali Di Fedeli, Repertorio*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano.

Ratzinger, Josef: *Kerkelijke bewegingen en hun theologische vindplaats*, Communio, 1998 nr. 6.

Ratzinger, Josef: *Zout der aarde, Christendom en kerk in de 21^e eeuw*, Uitgeverij Ten Have en Davidsfonds te Leuven, 2005.

Schröder, J. (2003): *Theologische vindplaats van 'Nieuwe kerkelijke Bewegingen'*, Inleiding op de diocesane dag over parochies en nieuwe bewegingen, Den Bosch, 27 september 2003.

Slijkerman, Kees (2000): *Bewegingen in de Kerk*, <http://home.hetnet.nl/~stucom/document/0017.htm>

Slijkerman, Kees: *Spanningsveld tussen parochie en beweging*, Uit Bouwen aan de Nieuwe Aarde mei 1999.

Vranckx, Jos (1991): *Pelgrims voor een nieuwe tijd, Jonge bewegingen in de kerk*. Uitgeverij Davidsfonds, Leuven.

Winkeler, Lodewijk (2004): *Stromingen in katholiek Nederland*, Uitgeverij Kok, Kampen.

Witte, Henk (2003): *Mogelijkheden en grenzen van de nieuwe bewegingen in de parochies*, Inleiding op de diocesane dag over parochies en nieuwe bewegingen, Den Bosch, 27 september 2003.

Bijlage 1: Overzicht nieuwe ‘kerkelijke’ bewegingen in Nederland

1. **De Ark-gemeenschap**
Pieter Peereboom
Wethouder Venteweg 224
2895 JV GOUDA
Telefoon: 0182-582581
ark.nl@planet.nl
home.planet.nl~ark.gouda.
2. **Katholieke Charismatische Vernieuwing**
Dienstencentrum KCV
Prins Karelstraat 100
5701 VM HELMOND
0492-554644
dienstencentrum@kcv-net.nl
www.kcv-net.nl
3. **Comunione e Liberazione**
J. van Keeken
Minister Beverstraat 40
6042 BN ROERMOND
0475-318677
jovak@hetnet.nl
www.comunioneiberazione.org
4. **Cursillo**
Dick de Haan
Metsustraat 46
3262 RG OUD-BEIJERLAND
0186-614754
info@cursillo.nl
www.cursillo.nl
5. **Werk van Maria (Focolarebeweging)**
Mariapolicentrum
Wichmondseweg 19
7223 LH BAAK
6. **Foyer de Charité**
Foyer de Charité Marthe Robin
Onder de Bomen 2
6017 AL THORN
0475-562770
www.foyer-de-charite.com

7. **Geloof en Licht**
Kook Klok
Paltrokmolen 3
1135 KN EDAM
martinsr@home.nl
www.geloofenlicht.nl
8. **Emmanuelgemeenschap Nederland**
Secretariaat Gemeenschap Emmanuel
Nederkwartier 4
5235 JJ 's-HERTOGENBOSCH
073-6430435
nederland@emmanuel.info
www.emmanuel.info/nld/nl.
9. **Gemeenschappen van de Heilige Familie**
070-3922994
ghf@cwd.nl
www.cwd.nl/dajczer/GhFinfo.php
10. **Legioen van Maria**
Piet Mondriaanstraat 33
1506 KM ZAANDAM
075-6701603
www.legion-of-mary.ie
11. **Marriage Encounter**
Gemma en Piet Boers
Kopeind 4
2411 WG BODEGRAVEN
0172-613166
info@marriage-encounter.nl
www.marriageencounter.nl
12. **De Neo-catechumenale Weg**
www.camminocatecumenale.it
13. **Ridderschap van de Onbevleete**
Heirstraat 17
6191 JR BEEK
14. **Sant'Egidio – Sint Egidiusgemeenschap**
020-4860832
info@santegidio.be
www.santegidio.org/nl

- 15. Werkgroep Katholieke Jongeren**
Postbus 19005
3501 DA UTRECHT
033-4551050
info@wkj.nl
www.wkj.nl
- 16. Contact Rooms-Katholieken**
J. Thuring (secretaris)
Hoofdweg 8
3646 AX WAVERVEEN
0297-582328
n.stienstra@crk.nl
www.crk.nl
- 17. Engelenwerk**
Klooster Maria ter Engelen
Hilleslagerweg 11
6281 AC MECHELEN
043-4559087
opusangelorum@rc.net
www.opusangelorum.org
- 18. Gemeenschap van de gekruisigde en verrezen Liefde**
Kommel 29
6211 NX MAASTRICHT
043-3219568
info@kommel.nl
www.kommel.nl
- 19. Gemeenschap van Sint Jan**
Priorij Maria Koningin
Weegschaalstraat 36
7521 CJ ENSCHEDE
053-4363499
broeders@stjan.org
www.stjan.org
- 20. Het Hoge Steen**
Schaapsdijkweg 20
5453 SE LANGENBOOM
- 21. De Hooge Berkt**
Hooge Berkt 16
Postbus 40
5570 AA BERGEIJK
0497-551720
bergeijk@hoogeberkt.nl
www.hoogeberkt.nl

- 22. Ignatiushuis**
Beulingstraat 11
1017 BA AMSTERDAM
020-6798207
ignatiushuis@ignatiushuis.nl
www.ignatiushuis.nl
- 23. Jongerenkerk Venlo**
Grote Kerkstraat 36
5911 CH VENLO
077-3515920
www.jkvenlo.nl
- 24. Legionairs van Christus**
Vincent McMahon LC
Kerkstraat 6
6413 EL HEERLEN
www.regnumchristi.org
- 25. Mariënborgvereniging**
Postbus 212
5080 AE HILVARENBEEK
013-5043002
secretariaat@marienburgvereniging.nl
www.marienburgvereniging.nl
- 26. Medewerkers van Moeder Teresa**
Missionaris of Charity
Egelantierstraat 147
1015 RA AMSTREDAM
020-6251952
www.tisv.be
- 27. Nieuwe Aarde Gemeenschap**
Prins Karelstraat 100
5701 VM HELMOND
0492-554644
- 28. RK Nederlands Centrum Pro Fide et Ecclesia**
Dorpsstraat 493
1566 BK ASSENDELFT
075-6871842
v-kleef@dds.nl
- 29. Stadsmonniken Amsterdam**
Prins Hendrikkade 73
1012 AD AMSTERDAM
020-6248749
www.stadsmonniken.nl

- 30. Vrouwe van Alle Volkeren**
Kapel van de Vrouwe van Alle Volkeren
Diepenbrockstraat 3
1077 VX AMSTERDAM
020-6620504
info@de-vrouwe.nl
www.de-vrouwe.nl
- 31. Het Werk**
Huize Het Korenveld
Wilmenweg 1A
6447 AW MERKELBEEK
046-4421282
hetwerk@korenveld
daswerk-fso.org
- 32. Willibrordushuis**
Oude Molstraat 35
2513 BA 's-GRAVENHAGE
n.ruiter@kcv-net.nl
www.leefgemeenschappen.nl/slg/zoeken/info/i_den-haag_willibrordush.htm
- 33. ZIN in Werk**
Boxtelseweg 58
Postbus 123
5260 AC VUGHT
073-6588000
welkom@zininwerk.nl
www.zininwerk.nl
- 34. Catholic Worker Beweging**
Jeanette Noël Huis
Klieverink 125-126-127
1104 KC Amsterdam
Postbus 22141
1100 CC Amsterdam.
020-6998996
<http://www.geocities.com/noelhuis/index.html>
noelhuis@yahoo.com
- 35. Zonnewende**
Tilburgseweg 54
5066 BV MOERGESTEL
secretariaat@soka.nl
www.soka.nl/zonnewende.htm

Bijlage 2: Overzicht nieuwe ‘religieuze’ bewegingen in Nederland

In paragraaf 1.8.3 werd reeds de indeling van de nieuwe religieuze bewegingen in vier categorieën door de KNR weergegeven. In deze bijlage volgt de hele inventarisatie van de KNR. De KNR onderscheidt:

A. Geassocieerden en groepen van leken die min of meer rechtstreeks met religieuze instituten verbonden zijn.

1. Chevalier-verbondenen

p./a. Dochters van OL Vrouw van het H. Hart
Zr. Giuseppe Peeters fdnsc
Mendelssohnstraat 44
5144 GG Waalwijk
tel: 0416-331287
zr.giuseppe@hetnet.nl

2. Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland

T.a.v. H.J.M. Beemer-de Vos (voorz.)
Pijperlaan 31
3533 KB Utrecht
tel: 030-2949916
fax: 030-2945054
info@lekendominicanen.nl
<http://www.lekendominicanen.nl/>

3. Familia Augustiniana

p/a. Orde der Augustijnen
Jacobskerkhof 2
3511 BL Utrecht
<http://utopia.knoware.nl/users/pvlt/leken.htm>

4. Foyer Begijnhof Amsterdam

t.a.v. A.chr. van Ruiten sss
Nieuwezijds Voorburgwal 373
1012 RM Amsterdam
tel: 020-6221918
sss.amsterdam@freeler.nl
<http://www.begijnhofamsterdam.nl>

5. **Congregatie van het Heilig Sacrament**
t.a.v. Contactpersoon geassocieerden
pater H. Verhoeven sss
Aalberseplein 2
2805 EG Gouda
tel: 024-3558029
sss.Brakkenstein@freeler.nl
6. **Franciscaanse Leken Orde Nederland**
T.a.v. Mw. Sybil van der Maat
Futenlaan 37
3645 GB Vinkeveen
tel: 0297-263372
s.vdmaatrooy@wanadoo.nl
<http://www.franciscaanselekenorde.nl>
7. **Ned. Provincie der Karmelieten (OCarm)**
Contactpersoon Geassocieerden
p/a. Vincent van Goghplein 4
7606 HP Almelo
<http://www.karmel.nl/tekst/karmg/led/geaslid/lidmaatschap.html>
8. **Werkgroep Associatie zrs. Dominicanessen van de H. Familie te Neer-
bosch**
t.a.v. zr. Petra Groot o.p.
Wiecherlinckstraat 6
8011 KJ Zwolle
tel: 038-4229174
9. **Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid**
Contactpersoon Geassocieerden
Rijksweg Zuid 20
6131 AP Sittard
tel: 046-4526587
<http://www.zusters-goddelijke-voorzienigheid.nl/>
Dhr. B. Doorduyn
bdoorduyn@home.nl.
10. **Karmelbeweging (OCarm)**
p/a. Krijn Kramer (secretaris)
Rijklof van Goensplein 12-2
2024 AM Haarlem
tel: 023-5271745
qjmkramer@hetnet.nl
<http://www.karmel.nl/tekst/karmg/led/bew/beweging.html>

- 11. Mill Hill Associates**
p/a. Mill Hill missionarissen
Johannahoeveweg 4
6861 WJ Oosterbeek
tel: 026-3398080
info@mhm-regionaal.nl
<http://www.mhmobk.nl>
- 12. Missionaire Beweging van Afrika**
t.a.v. Jeannette van den Biggelaar
p/a. Huize Karibu
F. Lintsstraat 150
B-3000 Leuven
tel: 0032-16222922
jeannette_van_den_biggelaar@hotmail.com
<http://www.lavigerie.org/nl/inhoud/mba.html>
- 13. D'Alzongemeenschap [Lekengemeenschap zrs.Oblaten van de Assump-tie]**
p/a. Zr Cornelia Spooren
Middelweg 273
8031 DA Zwolle
tel: 038-4233771
<http://www.missiezusters-oblatenvandeassumptie.nl/info.htm>
- 14. Oblaten van Sint Benedictus**
p/a. St. Willibrordsabdij
Abdijlaan 1
7004 JL Doetinchem
- 15. Participanten van de Abdij van Berne**
t.a.v. pater Theo Kennis o.praem.
Abdijstraat 49
5473 AD Heeswijk-Dinther
th.kennis@abdijvanberne.nl
- 16. Priorij Emmaus**
t.a.v. contactpersoon participanten
Diependaalsedijk 17
Maarssen
Postbus 76
3600 AB Maarssen
tel: 0346-562146
info@priorijemmaus.nl
<http://www.priorijemmaus.nl/>

- 17. Zusters Augustinessen van St. Monica**
 Contactpersoon Geassocieerden
 p/a. Provinciaal Bestuur
 Soestdijkerstraatweg 151
 1213 VE Hilversum
<http://www.zustersaugustinessen.nl/>
- 18. Broeders van Maastricht**
 Contactpersoon Geassocieerde leden
 br. Frans School
 Mathenesserweg 250
 3026 HN Rotterdam
 tel: 010-2085799
 secr.pbn@hetnet.nl
<http://www.brothers-fic.org>
- 19. Lekenorde van de Teresiaanse Karmel (OCDS)**
 t.a.v. zr. Francisca van der Vooren
 Casa Carmeli
 Bekslaan 9
 2114 CB VOGELENZANG
 tel: 023-5848441 / 02502-48441
- 20. Fraters van Utrecht [hebben momenteel *geen* geassocieerde leden]**
 T.a.v. Contactpersoon Geassocieerde leden
 Kromme Nieuwegracht 84
 3512 HM Utrecht
 FrsvUtrPBN@cs.com
- 21. Maristengroep**
 p/a. Ad Blommerde s.m.
 Pastoor van der Marckstraat 14
 6551 ZS Weurt
 PatersMaristen@zonnet.nl
<http://www.maristen.nl/maristgr/index.html>
- 22. Medestanders Congregatie van de H. Geest**
 t.a.v. mevrouw Marleen Jansen
 De Greide 25
 5622 ND Eindhoven
 tel: 040-2422341
 marleenjansen@hetnet.nl
- 23. Oblaten van de H. Franciscus van Sales**
 Contactpersoon leken-verbonden
 Wakkerendijk 58
 3755 DD Eemnes
 tel: 035-5381736
 osfs@talkline.nl

24. Centrum Missionaire Participatie Afrika (CMPA)
Vormingscentrum voor (leken)missionarissen SMA
t.a.v. Mevr. Yvonne Bles en/of Pater Ton Storcken sma
Rijksweg 15
6267 AC Cadier en Keer
tel: 043-40773.81 / 043-4077373
fax: 043-40773.74
cmpa@sma-nederland.nl
<http://www.sma-nederland.nl/vormingshuis.htm>

25. Tochtgenoten van Sint Frans
Secretariaat: Campenhuysenstraat 16
1813 CA Alkmaar
tel: 072-5150430

B. Gemeenschappen van religieuze instituten waar (geassocieerde) leken meelevens.

1. Gemeenschap Casella

Zrs. Augustinessen van St. Monica
t.a.v. zr. Marie-Madeleine Maas
Waterstraat 2
3511 BW Utrecht
tel: 030-2430538
Utrecht@zustersaugustinessen.nl
<http://www.zustersaugustinessen.nl/>

2. Priorij De Schans

De Schans 95
5011 EN Tilburg
tel: 013-4551145/4550663

3. Priorij Emmaus

Diependaalsedijk 17
Maarsse
Postbus 76
3600 AB Maarsse
tel: 0346-562146
info@priorijemmaus.nl
<http://www.priorijemmaus.nl/>

4. Giordano Bruno Huis [Dominicaanse gemeenschap]

t.a.v. de heer Salemans
Brigittestraat 15
3512 KJ Utrecht

5. **Dominicaanse gemeenschap Kohèlet**
t.a.v. Holkje van der Veer
Assendorperdijk 6
8012 EH Zwolle
tel: 038-4254414

C. **Min of meer zelfstandige groepen of bewegingen en ‘andere vormen van erfgoed doorgeven’.**

1. **Beweging van Barmhartigheid**
Boxtelseweg 60
5261 NE Vught,
tel: 073-6577044
info@barmhartigheid.nl
<http://www.barmhartigheid.nl/>
2. **Stichting Don Bosco Groep Nederland**
perspectief voor jeugd en jongeren
Heideweg 52
3768 BC Soest
mailto:dbgn@donbosco.nl
<http://dbgn.donbosco.nl>
3. **Franciscaanse Beweging**
Van der Does de Willeboissingel 11,
5211 CA Den Bosch
tel: 073-6131340
info@franciscaansebeweging.nl/
<http://www.franciscaansebeweging.nl/>
4. **Missie & Jongeren**
Dr. Peelenstraat 6
5831 EG Boxmeer
tel: 0485-575530
info@missieenjongeren.nl
<http://www.missieenjongeren.nl>
5. **Vereniging Scala**
Postbus 1330
4700 BH Roosendaal
tel: 0165-557396
<http://www.scalanet.nl/>
6. **Vereniging van Broeder Frans**
t.a.v. mevrouw Ellen Doeve
Kamphuizerweg 9
7251 KC Vorden
tel: 0575-559070

D. Min of meer zelfstandige religieuze leefgemeenschappen van (vooral) leden die een band hebben met religieuzen.

1. Gemeente Broederenstraat Deventer

Broederenstraat 18

7411 LB Deventer

<http://web.inter.nl.net/users/johnvos/inenombroederenkerk.htm>

2. Het huis van Antonia

Kapelstraat 16

5401 EC Uden

tel: 0413-262629

info@hethuisvanantonia.nl

<http://www.hethuisvanantonia.nl>

3. Huize Karibu – Missionaire Beweging van Afrika

F. Lintsstraat 150

B-3000 Leuven

tel: 0032-16222922

jeannette_van_den_biggelaar@hotmail.com

<mailto:huizekaribu@hotmail.com>

<http://www.lavigerie.org/nl/inhoud/mba.html>

<http://jeugd.studiant.be/karibu/>

4. Jeannette Noël Huis – Catholic Worker Beweging

Klieverink 125-126-127

1104 KC Amsterdam

Postbus 22141

1100 CC Amsterdam

tel: 020-6998996

<http://www.geocities.com/noelhuis/index.html>

noelhuis@yahoo.com

5. Woongemeenschap de Wonne

Noorderhagen 25

7511 EK Enschede

tel: 053-4318787

<http://www.wonne.nl>

Bijlage 3: Criteria van kerkelijkheid

1. - *Het primaat dat gegeven wordt aan de roeping tot heiligheid van elke christen, welke blijkt 'uit de vruchten van genade die de heilige Geest in de gelovigen voortbrengt' als groei naar de volheid van het christelijk leven en de volmaaktheid van de liefde. Wat dit betreft is iedereen, onverschillig welke aaneensluiting van leken gelovigen, geroepen om steeds meer het instrument van heiligheid te zijn in de Kerk door 'een nauwere band tussen geloof en dagelijks leven van de leden' te bevorderen en aan te moedigen.*

2. - *De verantwoordelijkheid voor de belijdenis van het katholieke geloof door het aanvaarden en verkondigen van de waarheid over Christus, over de kerk en over de mens in gehoorzaamheid aan het leergezag van de kerk, dat deze waarheid authentiek uitlegt. Daarom moet iedere vereniging van leken gelovigen een plaats van verkondiging en aanreiken van het geloof zijn en van opvoeding tot het geloof in zijn integrale inhoud.*

3. - *Het getuigenis van een hechte en overtuigde gemeenschap, in een kinderlijke relatie met de paus die het blijvende en zichtbare middelpunt is van de eenheid van de universele kerk, en met de bisschop 'die het zichtbaar beginsel en fundament van de eenheid' van de particuliere kerk is, en in 'wederkerige achting tussen alle vormen van apostolaat in de kerk'.*

De gemeenschap met de paus en de bisschop dient tot uitdrukking te komen in de loyale bereidheid om hun leerstellig onderricht en hun pastorale richtlijnen te aanvaarden. De kerkelijke gemeenschap vraagt bovendien erkenning van de rechtmatige pluraliteit van de vormen van associatie van de leken gelovigen in de kerk en tegelijk de bereidheid tot samenwerking met elkaar.

4. - *De overeenstemming met en de deelname aan het apostolische doel van de kerk, namelijk 'om de mensen de blijde boodschap te brengen, ze te heiligen en hun geweten christelijk te vormen, zodat ze in staat zijn de verscheidene gemeenschappen en milieus van de geest van het evangelie te doordringen'.*

In dit opzicht wordt van alle vormen van associatie van leken gelovigen en van elk hiervan een missionair elan gevraagd dat ze steeds meer tot subjecten van een nieuwe evangelisatie maakt.

5. - *De inzet voor een aanwezigheid in de menselijke maatschappij die zich in het licht van de sociale leer van de kerk ten dienste stelt van de integrale waardigheid van de mens. Wat dit betreft moeten de verenigingen van leken gelovigen levende stromen worden van deelname en solidariteit voor het scheppen van meer rechtvaardige en broederlijke verhoudingen in de maatschappij.*

In zijn toespraak op 30 mei 1998 vroeg de paus aan de bewegingen “steeds edelmoedig en nederig rekening te houden” met deze criteria van kerkelijkheid, “door uw ervaringen in de lokale kerken en parochies door te geven en door steeds met uw herders verbonden te blijven en gehoor te geven aan hun aanwijzingen.”